

Harju Elu

Maakonnaleht juba 75 aastat

Reede,
31. juuli 2020
Nr 31 (2255)
Hind 0,99 eurot

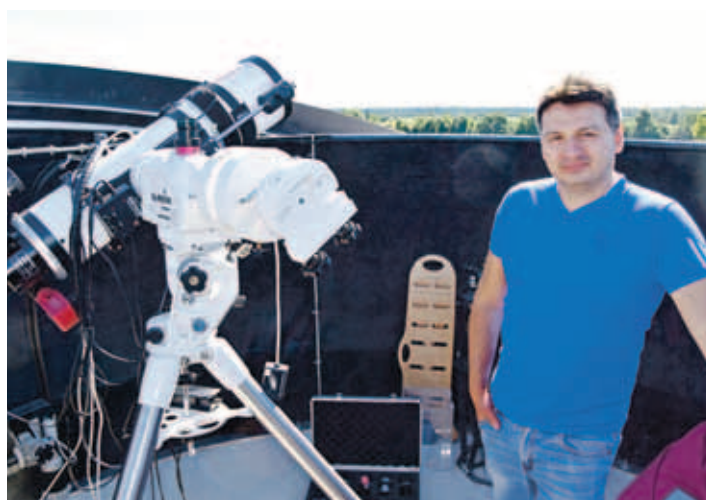

JOHANNES TÕRS 80

MEES, KES RAJAS LAGEDILE EESTI
VABADUSVÕITLUSE MUUSEUMI LK 6

UKRAINAST EESTI MEHE JUURDE
LK 2

SAUE VALLAS VALMIB TÄHETORN
LK 3

KEHRAS PEETI PABERIPÄEVA LK 8

1524 firmat, sisaldab 1500 suurimat Harjumaal ja Tallinnas
221 722 inimest, sisaldab firmades töötajaid, lehetellijaid ja veebis lugejaid

[instagram.com/harjuelu](https://www.instagram.com/harjuelu)
[facebook.com/harjuelu](https://www.facebook.com/harjuelu)

Renoveeritakse Kiili kaugküttetorustik

AS TREV-2 Grupp alustas soojusettevõtte N.R. Energy tellimisel Kiili kaugküttetorustiku renoveerimistöödega, mis vähendavad märkimisväärselt Kiili aleviku kortermajade elanike küttekulusid ning arvestavad Kiili gümnaasiumi ja lasteaia ning ka perspektiivsete arendusprojektide suureneva soojusenergia vajadusega.

“Kokku vahetatakse renoveerimistööde käigus välja üle kahe kilomeetri amortiseerunud, valdavalt 70. ja 80. aastatel paigaldatud, soojustaristut,” lausus TREV-2 Grupi keskkonnanõuetekeskuse juht Andres Pürg. “Uue ja tänapäevase torustiku projekteerimisel oleme arvestanud nii olemasolevate kortermajade ja muude hoonete kaugkütte tarbimise kui ka planeeritava täiendava

võimsusega, mis rahuldab nii Kiili gümnaasiumi ja lasteaia kui ka ümberkaudsete tulevaste kinnisvaraarenduste vajadusi.”

Kokku on renoveeritaval kaugküttetrassil 26 liitumispunkti, neist 12 on kortermajad.

Suuremahulisemad ehitustööd algavad juba augustis, kuid sellepärast Kiilis keegi sügisel soojata ei jää. Soojusvarustuse võimekus tagatakse elanikele tänavuse kütteperioodi alguses, tööde lõplik valmimisaeg lükkub 2021. aastasse.

Tööde tellija on Kiili alevit soojaga varustav N.R. Energy ning rekonstrueerimistööde rahastab lisaks tellijale ka Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfond SA Keskkonnanvesteeringute Keskuse kaudu. Renoveerimisprojekti lepinguline maksumus on ligi miljon eurot koos käibemaksuga. (HE)

Kogutakse teavet kahjuliku teoliigi kohta

Keskkonnaametil valmis nutirakendus teokaart. keskkonnaamet.ee, mille kaudu saavad inimesed saata teavet lusitaania teetigude leviku kohta.

Lusitaania teetigu on võõrliik, keda esmakordselt nähti Eestis 2008. aastal. Nüüdseks leiab neid mõnest piirkonnast juba massiliselt. Selleks, et anda paremaid tõrjesoovitusi ja aidata kohalikel omavalitsustel ja kogukondadel tõrjet korraldada, on vaja teada lusitaania teetigude levikupiirkondi. Märgi kaardile kohad, kus Sa oled lusitaania teetigu näinud.

Aadressil teokaart.keskkonnaamet.ee saab arvuti, mobiiltelefoni või muu nutiseadme kaudu märkida Eesti kaardile koha, kus lusitaania teetigu nähakse. Rakenduse väljad on eesti, inglise ja vene keeles.

Keskkonnaamet palub inimestel rakenduse kaudu saata lusitaania teetigudest ka fotosid. Nii ameti spetsialistid saa-

vad kindad olla, et tegu on just selle tüütu võõrliigiga, mitte kodumaise suure või musta seateoga, kes on meie ökosüsteemile ohtud. Nutirakenduses on toodud nii lusitaania teeteo kui ka kahe sarnase kodumaise teoliigi määramistunnused. Nende abil saab veenduda, kas tegu on ohtliku võõrliigiga või mitte.

Rakendusest saab vaadata ka kõiki varem kaardile märgitud lusitaania teetigude leiukohti. Kaardilt näeb, kus on võõrliiki täheldatud, et naabruskonna elanikud teaksid vajadusel kahjuri tõrjumiseks koostööd teha.

Peamine soovitus on teod kokku koguda ja hävitada kuuma veega üle kallates, samal viisil tuleb hävitada ka teeteo munad. (HE)

Marina Ponomarenko ja Mihkel Tiks Suurpea küla muulil.

Ülo Russak

Ise siin, mõtted Ukrainas

ÜLO RUSSAK
ylo@harjuelu.ee

Marina Ponomarenko ei ole Eestis mitte esimest korda. Tallinn, Pärnu, Tartu, Haapsalu... loeb ta vähimagi mõtteakrobaitikata üles linnad, kus ta käinud on. Ja seda puhtalt, eesti keelt väänamata.

“Eesti mulle meeldib,” kinnitab ukrainlanna – inimesed on toredad, linnad ja linnakesed puhtad, hoitud, toit maitsev, aga...

Juuni keskel otsustas Eestisse naasta siit 14 aastat ära olnud, peamiselt Krimmis elanud endine tippkorvpallur ja publitsist Mihkel Tiks.

Kuna tema elukaaslast, ukrainlannat Marina Ponomarenkot Eestisse ei lubatud, otsustas Mihkel alustada protestiks näljastreiki.

13. juuli hommikul kell 9 vanalinnas, Siseministeeriumi ees algama pidanud näljastreik jäi siiski ära: mõned päevad enne seda tuli ministeeriumist teade, et Marina võib “humaansetel kaalutlustel” Eestisse siiski elama asuda. Regulaarlennud Kiievist olid just ära keelatud, kuid 21. juulil pääses Ukraina kodanik Marina Ponomarenko Ukrainast põllumajandustöötajaid toonud erilenunuga Eestisse, et siin karantiini jääda – lennuk oli ka kolm Covid-19 positiivset reisijat.

Karantiinis

Nüüd jalutavad Marina ja Mihkel Loksas kandis, Pärnipea poolsaarel asuvas Suurpea külas, kõnnivad mererannas. Suurpea küla on Eestis selle poolest ainulaadne, et osa külast on tüüpiline vana rannaküla mereäärsete põlistaludega, osa aga nõukogude ajal Hara lahe allveelaevade baasi tarvis ehitatud sõjaväelinnak oma kortermajadega. Seal Marina ja Mihkel elavadki – vähemalt seni, kuni Mihkel Tiksi vanaisa maadele ehitatud maja omanikustaatus Kolgakülas vaeb kohus.

Suures linnas Marina elada ei tahaks. Nii ta arvab. Siin, Pärnipea poolsaare metsades ja rannal on rahu.

“Ukrainast tulles tunduvad isegi meie väikelinnad nagu Rapla või Võru või Türi nagu nukulinnad. Loksagi on ilus ja hoolitsetud, eriti kui mõelda, mis on Krimmis ja Ukrainas. Ometi olime me kõik koos N Liidus...,” räägib Mihkel.

Marina istub suurele kaldakivile. On mõtlik. Tema kodulinnast Zaporizžjast jääb rindejoon vaid 200 kilomeetri kaugusele. Ometigi annab sõjategevus linnas ennast tunda – aeg-ajalt liigub läbi linna raskestehnika rinde suunas, aeg-ajalt tuuakse sealt noori mehi kirstust tagasi.

“Kõige raskem on siis, kui on matta tulnud tütarde koolivendi-klassikaaslast,” ütleb Marina ja ohkab. Ta enda kaks tütar, 20- ja 24-aastane jäid mõlemad Ukrainasse, üks õpib, teine töötab.

Omavahel suhtuvad Mihkel ja Marina vene keeles. “Eks mina õpetan Mihkile natuke ukrainat ja tema mulle jälle eesti keelt,” naerab Marina. Aga lihtne see pole – läbi naeru on seda tunda.

Ise siin, mõtted Krimmis

Mis saab aga edasi. Varsti saab läbi karantiini, elu on vaja elama hakata. Marina tahaks Eestisse jääda. Meditsiiniõe diplom ja Ukrainas meditsiiniõena töötatud aastad Eestis ei loe – sellest on Marina aru saanud. Nagu ka sellest, et ümberõppida pole võimatu. Õppida pole kunagi ega kellelegi liiga hilja.

Ega Mihkelgi päris ilma Ukrainata, õigemini Krimmita saa. Seal, Jaltast 12 kilomeetri kaugusel Koreizi külas, Krimmi ühel kaunimal rannaribal on tal kinnisvara, 150-ruutmeetri maja, mida tal ametlikult registreerida ega selle tõttu ka müüa pole õnnestunud.

“Ukraina ajal aeti kinnisvaraääri dollarites. Alles seejärel, kui maksin 5000 dollarit, tehti volikogu otsus ja hakati maotomikute koostama, mis suunati esmalt kinnitamisega Simferopolisse, siis Kiievisse, Enne aga, kui asi korda sai, okupeerisid venelased Krimmi, volikogu esimees anti kohtu alla. Vene võimuga pidin alustama kõike otsast peale,” meenutab Mihkel Tiks mitte kõige õnnestunumalt kinnisvaratehingut oma elus.

Krimmi okupeerimine, eriti üle Kertši väina rajatud sild andis üsna paljudele Krimmi

elakele lootust, et elu Krimmis muutub: väheneb korruptsioon, Venemaalt tulevad taas turistid ja odavamad kaubad.

“Korruptsioon tõepoolest mõnevõrra väheneb, ka Moskva ja Peterburgi rikkurid hakkasid poolsaarel rohkem suvitamas käima. Aga koos nendega läksid hinnad mitte alla, aga üles. Ja Krimmi elanikud jäid ikka lihtsateks teisejärgulisteks teenindajateks, ei muutnud kellegi elujärg oluliselt paremaks, nagu Venemaaga liitumise eel nii mõnedki lootsid,” võtab Mihkel Tiks kokku viimase aja muutused Krimmis.

Koos koroonaga saabus aga ka paanika – needsamad inimesed, kes enne lausa ootasid silla rajamist, soovisid nüüd sellesama silla sulgemist. Et viirus Venemaalt Krimmi ei jõuaks, nakatumisohu ei suureneks.

90 päeva mõtlemisega

Mihkel Tiks ütleb, et tema oma Eesti riigilt saadava 490-eurose pensioniga oleks Krimmis rikas välismaalane, sealne pension on vaid 150 eurot.

Ometigi ta Krimmi tagasi ei taha, tahab oma elu edasi Eestis elada. Kuigi Krimmis tuleb veel ära käia – oma kinnisvara kuidagigi ära realiseerida.

Marina Ponomarenko on saanud Siseministeeriumist “humaansetel kaalutlustel” Eestis viisavaba elamisloa 90 päevaks. Selle aja jooksul peavad nad Mihkel Tiksiga abielluma, et siis juba ajutise elamisloa taotlus sisse anda.

IT ekspress.eu
SÜLEARVUTIKESKUS

janek@itekspress.eu
+372 55 900 022

marek@itekspress.eu
+372 590 800 60

müük-remont-hooldus
ITSMART OÜ
Katusepapi 35
Tallinn 1142

www.itekspress.eu

KÜTTEMATERJALID

Männiku tee 106b Mob. 54 5698 58

Kask 40l - 3.50€
Lepp 40l - 3.10€

RUF puitbrikett 960kg HEA HIND - 120€

Kask konteineris 40cm toores 1.8m3 HEA HIND - 125€
Lepp konteineris 40cm toores 1.8m3 HEA HIND - 115€

Puitbrikett Kask Tume - 125€
Turbabrikett 840kg - 140€
Kuiv Lepp HEA HIND - 140€
Kuiv Kask HEA HIND - 160€

eco-fuel.ee

Best Firewood Baltic

MÜÜK

Munalaskme küla vanast veetornist on saanud tähetorn

ANDRES TOHVER
andres@harjuelu.ee

Kui 11. augustil 1999 oli Eestis täielik päikesevarjutus, hakkas Vladimir Goman mõtlema, miks ta selliste asjade kohta nii vähe teab. Alguse sai sügav huvi astronoomia vastu, mis on viinud tähetorni rajamiseni Munalaskme vanasse veetorni. Tähetorn avatakse pidulikult 8. augustil.

IT-valdkonnas töötav 41-aastane Vladimir Goman näeb välja kõike muud kui sündinud astronoom. Ometi on astronoomia tema kireks olnud juba kaks kümnendit. Mees kuulub Baltic Astronomy Club'i ridadesse, millel on üle kolmekümne liikme. Tähtede vaatlemiseks on mõistagi vaja tähetorni.

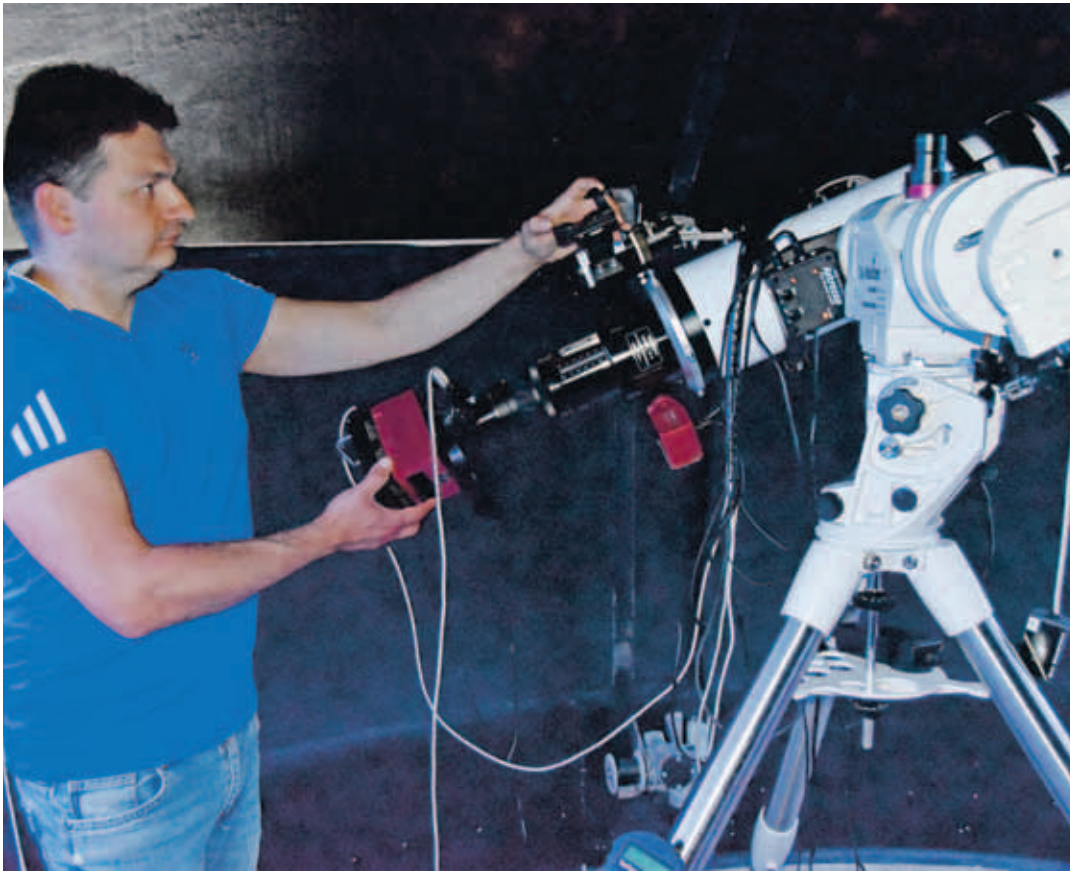
Gomani silm jäi pidama 1978. aastal ehitatud Munalaskme vanal veetornil, mille kasutamisest AS Nissi Soojus loobus 2013. aastal. 18,4 meetri kõrguses tornis nimelt oli 60 elanikuga küla teenindav 7-kuupmeetrisel veemahuti, kuid et tegemist oli pealt avatud mahutiga, oli vee puhtust raske tagada.

13. oktoobril 2017 ostis Goman Munalaskme vana veetorni Nissi vallalt 2500 euroga. Lisaks tornile sai mees 1402-ruutmeetrisel krundil omanikuks, millel ehitati paikneb. Mük ise toimus kaks päeva enne kohalike valimisi, millega Nissi vald, Kernu vald, Saue vald ja Saue linn ühinesid Saue suurvallaks.

Korralik uuenduskuur

Goman hakkas energiliselt tegutsema. Ümberehitustööde käigus lõhuti tornist välja vee-mahuti. Ühtlasi võeti torni madalamaks, sest selle ülaosa seinad olid liiga õhukesed, et kanda teleskoobi aluse jaoks vajalikku betoonlage. Praegu on torni kõrguseks 14,5 meetrit.

Veetornist lõhuti välja ka lagunenud raudtrepp. Uue puuduga kaetud ja kunstiliselt kujundatud raudtrepi ehitati seepärast Aes Triplex OÜ. Viie-

Goman teleskoobiga tähetorni viiendal korrusel.

Andres Tohver

Kolmanda korruse operatoori ruumis võib virtuaalselt planetaariumist vaadata komeetide lendu.

korruselise torni tippu viib 63 astet.

Torni esimene korrus on saanud WC koos kraanikausi ja dušinurgaga. Tualeti taga paikneb veeboiler ja santehniline sõlm. Teisele korrusele paigaldatakse väike köök.

Kolmandal korrusel on kolme monitoriga operatoori ruum, millega juhitakse teleskoopi. Seal avaneb virtuaalne planetaarium, mis näitab tähistava kaarti – kõiki tähti, mis inimkonnale teada on.

Virtuaalselt planetaariumist saab jälgida näiteks komeetide lendu. Kui komeedi tuuma läbimõõt on viis kilo-

meetrit, siis komeedi saba pikkus võib ulatuda sadade miljonite kilomeetriteni.

Neljas korrus on tambur. Selle ülesandeks on tõkestada sooja õhu tõusmine tähetorni kupli alla, kus paikneb teleskoop.

Milline on teleskoop?

Teleskoop ise paikneb tähetorni viiendal korrusel. Teleskoobitoru pikkuseks on 84 sentimeetrit. Selles on kolm läätset, okulaaris veel kaksteist. Nendega saab mees tähtedest 164-kordse suurenduse. Kui lisada Barlow lääts, suurendus kahekordistub, jõudes 328-ni.

Teleskoobitoru ja okulaari kõrval on süsteemi tähtsaim osa monteering, mis pöörab teleskoopi tunnis 15 kraadi – sama kiiresti, kui pöörleb Maa.

Teleskoobi lõpliku suunamise hõlbustamiseks on toru külge kinnitatud väike abipikk-silm, mida nimetatakse otsijaks. Abipikk-silm suurendab umbes kümme korda ja seda kasutatakse huvi pakkuva taevakeha ülesleidmisel.

Goman ostis teleskoobi viis aastat tagasi, mis koos vajaminevate lisanditega maksis 12 000 eurot. Hinnast lõviosa moodustasid monteering ja kaamera. Teleskoop ja monitor on valmistatud Kanadas, kaamera Suurbritannias.

Juba käesoleva aasta juunis alustati Munalaskme tähetornis ekskursioonidega, mis toimuvad nädalavahetustel algusega kell 11 või 12 hilisõhtul. Suvel, kui õõ on lühike, tuleb tähtede vaatlusel piirduda 2–3 tunniga. Talvel, kui õõ on pikk, võib tähtede vaatlus kesta 12–14 tundi.

Tähetorni ametlik avamine toimub 8. augustil. Gomani ar-

vates on see ilus ja meeldejääv kuupäev – 08.08.2020.

Annetajate toel

Õhtul kell seitse algavale avamisperioodile on kutsutud kõik need, kes Munalaskme tähetorni ehitamisse märkimisväärse panuse andsid. Kui palju aga ettevõtmine seni maksma on läinud?

Gomani kulud alates veetorni remondist ja lõpetades varustuse soetamisega tähetorni tarbeks on olnud üle 70 000 euro. Sellest üle poole ehk 40 000 eurot on tulnud mehe enda taskust. Ligikaudu 600 annetajalt on saadud täiendavad 30 000 eurot.

Goman kiidab ka Saue valda, kes toetas teda eelmisel aastal varustuse ostmisel 3200 euroga. Raha eraldati vallavanem Andres Laisa otsusega. See summa on suurem, kui torni ja kinnistu ostuhind kolme aasta eest.

Kuludele ei ole kaugeltki joont alla tõmmatud. Tähetorni jaoks on vaja veel suurt monteeringut, mis maksab 47 500 eurot. Sellega saavad tornis vastavale alusele paika ja töökorda kolm-neli teleskoopi ning muud astronoomilised seadmed.

Vajaminevast summast 60 protsenti ehk 27 500 eurot üritab Goman saada Euroopa Liidu algatusprogrammi Leader toetusena. Ülejäänud 40 protsenti ehk 20 000 eurot tuleb tal ise hankida.

Omafinantseeringu osas loodab mees turistidele. Goman kalkuleerib, et kui iga kuu hakkab Munalaskme tähetorni külastama 300 inimest, kes kõik ostavad 10-eurose pileti, saadakse omafinantseering kokku poole aastaga.

Vladimir Goman Munalaskme tähetorni ees.

TEAVE

Eesti 13 tähetorni

- 1) Tartu Tähetorn Toomemäel (ehitas 1810 Johann Wilhem Krause, Eesti astronoomia sünnikodu)
- 2) Tartu Observatoorium Tõraveres (avatati 1964 Aksel Kipperit eestvedamisel, kui Tartu astronoomid Tõraveresse kolisid, ainus professionaalne astronoomia keskus Eestis)
- 3) Tallinna tähetorn Glehni lossi pargis (avatati 1910 Nikolai von Glehni eestvedamisel, kuulub praegu Tallinna tehnikaülikoolile)
- 4) Tõutsimäe külatähetorn Võrumaal (rajas 1963 Hugo Raudsaar)
- 5) Laimjala tähetornid Saaremaal (rajas 1980 ja 2000 Leo Katugin)
- 6) Kaali tähetorn Saaremaal (tegutses 1991–2016 Ülo Kestlase eestvedamisel)
- 7) Jänedra muusikatähetorn Lääne-Virumaal (loodi 1994 Jänedra lossi tornis Urmas Sisaski ja Georgi Särekanno poolt)
- 8) Olustvere tähetorn "Orion" Viljandimaal (loodi 2003 Oskar Noorkõivu eestvedamisel)
- 9) Selgese observatooriumid Saaremaal (loodi Raivo Heina poolt 2009 ja 2013)
- 10) Pärnu looduskeskuse tähetorn (läks käiku 2013 Kaire Mertsi, Eeri Tammiku ja Aarne Pauli initsiatiivil)
- 11) Tartu Tamme gümnaasiumi katusel observatooriumikene (väikese päikeseteleskoobi paigaldas 2015 Martin Välik)
- 12) Lüllemäe observatoorium Valgemaal (avatati 2018 Viljam Takise ja Taavi Tuvikese poolt, Eesti esimene "teleskoobifarm" kolmele teleskoobile)
- 13) Munalaskme tähetorn Harjumaal (avatakse 8. augustil 2020, rajajaks Vladimir Goman)

KOMMENTAAR

Tõnis Eenmäe, Tõraverre observatooriumi teadur

Eestis on 25 elukutselist astronoomi, paljud neist osalise koostöös. Astronoomiahuvilisi on kindlasti üle saja, tõenäoliselt mitusada. Osad neist on organiseerunud erinevate astronoomiahuviliste organisatsioonide kaudu nagu näiteks Eesti Astronoomia Selts, Tartu Tähetorni Astronoomiaring, Astronoomiahuviliste Ühendus Ridamus, Balti Astronoomiaklubi või Tõrva Astronoomiaklubi.

Astronoomiahuvilis saab väga mitut moodi jaotada. Üks võimalus on ka selline, et kas taevast vaadeldakse (kui üldse vaadeldakse) oma huvi tõttu või panustatakse vaatlustega ka astronoomiateadusesse. Mina ise liigitaksin need huvilised, kes teevad mingit sorti mõõtmisi, kindlasti amatöörastronoomideks. Mõõtmiste ring on väga lai – muutlike tähtede heledus- või spektrimõõtmised, eksoplaneetide üleminekud oma ematahtedest, asteroidide ja komeetide positsioonide ning heleduste mõõtmised, teiste galaktikate ümber olevate tähevoolude pildistamine või meie galaktika õrna taustlahenduse mõõtmised suurtes mastaapides jne jne.

Tänapäeval on hobiastronoomide kasutatav tehnika väga heal tasemel ning ka elukutselised astronoomid kasutavad tihti samasuguseid teleskoobe ning digitaalseid kaameraid. Astronoomiahuviliste kasulikkuse uute teadmiste saamise mõttes määrab ära enamasti mõõtmiste tegemise korrektsus ja tahe midagi ära teha. Tänapäeval ei ole väga haruldane, kui amatöörastronoomid on kaasautorid professionaalsete astronoomide avaldatud teadustöodes.

Harju Elu

www.harjuelu.ee

Peatoimetaja: Ülo Russak
ylo@harjuelu.ee

Toimetus: Allar Viivik, Andres Tohver tel 646 2215, 5554 0683

Küljendus: Piret Tuur tel 646 2215

Müük: myyk@harjuelu.ee
tel 646 2214

ST sisuturundus

Toimetuse postiaadress:
11317 Tallinn, Pärnu mnt 139C
e-post info@harjuelu.ee
tel 646 2215
kell 10–16

Maakonnaleht Harju Elu,
tellimisindeks 69 841
Trükk AS Printall

Reklaami sisu ja lugejakirjades
toodud seisukohtade eest toimetus
ei vastuta.

Reklaamide laekumise tähtaeg
reedesesse lehenumbriisse on
kolmapäeval kell 14.00.

VOX POPULI VOX DEI

Kas te olete koroonatõttu pidanud oma väljaminekuid piirama? Kui jah, siis milliste kaupade ja teenuste tarbimisest te olete loobunud?

EDE TEINBAS

Lääne-Harju
koostöökoogu
meetmejuht

Õnneks ei ole pidanud väljaminekuid piirama. Hoolimata sellest on vähenenud kulutused meelelahutusele ja turismile. Kulutused on vähenenud lihtsalt seetõttu, et kinod on siiani kinni ja välisreisid ei tule väga kõne alla. Ega mul kindlaid plaane ei olnudki, aga võib-olla neid oleks tulnud. Selliseid arvutusi, palju mu kulud on vähenenud, ma teinud ei ole. Ei tea, kua selline olukord kestab. Prognooside tegemine on pigem hirmoantia küsimus. Ei julge midagi arvata. Aga loodan küll, et järgmisel suvel on kõik nagu varemgi.

BRUNO NOPPONEN

Viimsi Veeklubi
treener

Ma hea meelega sellele küsimusele ei vastaks, kuna ma olen isiklikult sellest "koroonast" hoopis teisel arvamusel kui peavoolu meedia uskujad. Aga seoses sellest tingitud sundpuhkusega on minu väljaminekud hoopis suurenenud. Tekkinud vaba aja tõttu kulutasin väga palju raha ehituspooldes. Oli aega teha seni ajapuudusel tegemata jäänud kodu- ja ehitustöid. Midaagi, mis ma tavaliselt teen, ei jäänud sel ajal ka tegemata.

MOONIKA JÄRVELA

Saue valla elanik

Ma ei ole pidanud koroonapärast oma väljaminekuid piirama. Pigem jäi raha üle, sest kodukontoris töötades kütuse peale raha ju ei kulu. Minu kulud kütuse peale vä-

henesid igakuiselt 150 eurot. Raha jäi üle ka väljas söömise arvelt, sest tegin kodus ise süüa. Kokkuhoidu andis ka see, et ma ei saanud nii palju reisirikaid, kui tahtsin. Nüüd, kui on vaja jälle Tallinnas ettevõtte kontoris tööl hakata käima, kulud suurenevad.

TOOMAS ARU

Rae kultuurikeskuse
juhataja

Koroonatõttu pole ma pidanud millestki loobuma, kuna olen süstemaatiliselt "loobunud" juba aastaid tagasi ja teadlikult vähendanud oma tarbimist. Proovin piirata oma "ajalisi väljaminekuid" ja vähem raha raisata. "Koroonatõttu" on olnud hea võimalus mõelda oma mõtlemisest, mis puudutab aega ja selle sisustamist!

MERIKE METSTAK

Jõelähtme
vallavolikogu liige

Kindlasti ei käi ma enam väljas söömas. Ise süüa teha on hoopis tervislikum, maitsvam ja soodsam. Samuti ei ole mul erilist soovi kuhugi reisida. Kõige rohkem kahju on muidugi mitmete muusikasündmuste ja kontsertide ärajäämisest.

VLADAS RADVILA-VIČIUS

poliitik ja telenägu

Olen oma väljaminekuid püüdnud hoida mõistlikes piirides sõltumata haigustest ja kulla-nafta hinnast. Elu on olnud piisavalt õpetlik. Rahvatarkuski ütleb, et rikas pole see, kes palju teenib, vaid see, kes vähe kulutab.

NÄDAL VIRTUAALPEEGLIS

Olav Osolin: Vanasti, kui Facebooki veel polnud, tuli seeneline metsast tühja korviga ja oli õnnetu, aga mis sa teed, kui on taas-kord kehv seeneaasta! Nüüd tuled metsast ja saad aru, et sa oled mitte õnnetu, vaid idiot, sest Facebookis on kõigil korvid kuuseriisikaid ja puravikke täis – ainult sina ei suuda seeni leida.

Erki Bahhovski: Sirvin siin uudiseid. Tundub, et uus žanr on Eesti juurtega inimeste tegemised. Eesti juurtega ajakirjanik käis vaatamas hukkamist. What next? Eesti juurtega näitleja käis poes, Eesti juurtega miljonär lugus lehte, Eesti juurtega modell kandis kleiti, mille oli disaininud Eesti juurtega moekunstnik.

Vladas Radvilavičius: Protesteerivad USAs mitte ainult ei lammuta mälestusmärke vaid tahavad ka püstitada – Tšapajevile, kes kuuldavasti sõdis valgetega.

Ralf Otter: Mida paksemad ministrid, seda rohkem on riigis korruptsiooni – see on nüüd ka teaduslikult selgeks saanud tänu Prantsusmaal Montpelleri Ärikoolis tehtud uurimistööle, milles võrreldi 15 Ida-Euroopa riigi korruptsioonitaset nende riikide ministrite kehakaaluga. Kõik need 15 riiki kuulusid ennevanasti NSV Liitu. Arvuti vaatas 299 ministri näopilti ja arvutas spetsiaalse algoritmi abil välja isikute kehamassiindeksi, mida võrreldi vastava riigi korruptsioonitasemega. Ja mis tore üllatus: Eesti skoorib selles tabelis ülivõimsalt, järgnevad Leedu, Läti ja Gruusia. Tabeli rasvasemas otsas on Usbekistan, mille ministrite keskmine kehakaal on 35,5, samas kui Eesti ministrite vastav arv on 28,7. Siit on hea tulevikus hea edasi minna ja vaadata, et ministriks saavad vaid need tüübid, kelle KMI on normi piires. Muidu ootab meil selles väärrikas tabelis kiire kukkumine.

Avalik kiri Linnamäe paisjärve asjus

Lp keskkonnaminister Rene Kokk ja kultuuriminister Tõnis Lukas. Head ministrid, palun langetage otsus, et lahendada inimeste ja lõhede vastaseis Jägalas, Linnamäe paisjärvel!

Jõelähtme valla elanikud ei mõista looduskeskkonna muutmise plaani, millega Keskkonnaametnikud ja kalakaitsjad soovivad hävitada kultuurimälestise Linnamäe hüdroelektrijaama ja paisjärve. Tahtakse seisata elektritootmine, järv tühjaks lasta ja ehitada Jägala jõelõigule kudemisaik lõhedele.

Ajal, kui kliimanutraalse majanduse otsimine mõjutab iga Eesti elaniku üha rohkem, tähendaks 100 aastat tagasi ehitatud ning ligi 2000 perele elektritootmist tootva Linnamäe elektrijaama sulgemine selgelt keskkonnavaenulikku tegu. Kultuuripärandi hävitamine ei sobi kokku XXI sajandi eurooplase käitumismallidega.

Euroopa ja Eesti kõige päevakajalisematele keskkonnaalastele ootustele vastav elektrijaam sümboliseerib eestlaste tehnoloogilist edasipüüdlikkust ja ettenägelikkust. Tänu Jägalal asuvatele hüdroelektrijaamadele on siin olemas generaatorid, mis kriisilukorras suudaksid varustada elektriga mitte ainult Jõelähtme valla eratarbijaid, vaid ka Tallinna haiglaid ja elutähtsaid teenuseid.

Ainuüksi elektrijaama lammutustööde maksumuseks hinnatakse ligi 2 miljonit eurot, lisanduvad kunstliku kudeala rajamise kulud ja edaspidine

hooldamine. Kust see raha tuleb?

Kultuuriministeerium seisab koos muinsuskaitseametiga Linnamäe kultuurimälestise säilimise eest ja soovib elektrijaama käigus hoida. Sama soovivad ka Jõelähtme vald ja kohalikud elanikud, kes kaitsevad oma elukeskkonda ja paisjärve ümbritsevat loodust.

Olukorras, kus üks ministeerium kaitseb lõhelisi, teine aga kultuuriväärtust, saab otsustada vaid valitsus. Osapoolte arvamused, vajalikud dokumendid ja kooskõlastused on kõik olemas. Kahjuks keskkonnaametnikud püüavad nüüd venitada, takistavad igati asja jõudmist valitsuse töölaule.

Nad ignoreerivad uurinuid, mis selgitavad, et Jägala jõgi pole ajaloolise pärandi ja praeguse tööstusliku kasutuse tõttu lõhedele kudemiseks sobilik. Tihti ujuvad Jägalal jões luikede kõrval suured vahutorid ja jõgi haiseb tselluloosist. Ained, mis Kehra Paberivabriku tiikidest allavoolu lekivad, lahustuvad vees ja settivad jões.

Teada on samuti asjaolu, et juhul, kui Linnamäe paisjärv tühjaks lastakse, ei piisa jões noorlõhede eluks vajalikku vett. Jägalal jõe veehaardest juhikakse vesi kanalite abil Ülemiste järve ehk Tallinnale veevaruks.

Näiteks 2018 aastal jäi vett nii väheks, et noorlõhede sellest ei piisa.

Tõsi, paljud Läänemere äärdel rajatud lõhede kudemiskohad on edukalt tööle hakanud ja investeringud on enast loodushoiuna ära tasunud. Aga mitte alati. Valgejõel tehti

lõhede kaitseks lahendused, aga lõhet seal kudemas ei ole ega ei tule.

Kusjuures lõhe ei ole ohusat liik vaid on kalamajanduslik subjekt. Jõe saab avada vaid paar kilomeetrit ülesvoolu, sest ette jääb Jägala juga, millest kaugemale kalad ei pääse.

Linnamäe pais ja elektrijaam valmis 1924. Ehitistunnistati Eesti kauneimaks tööstusehitiseks. Aastal 2016 nimetas kultuuriminister Indrek Saar taastatud objekti kultuurimälestiseks ning määras paisule kaitsevööndid.

Linnamäe elektrijaam koos järve ja rajatistega moodustab tervikväärtuse. Elektrijaama paisu lõhkumine on seadusega keelatud.

Keskkonnaamet lisas elektrijaama alad vargsi Natura võrgustikku, inimesi kaasamata. Inimeste elukeskkonda ümberkujundava plaani otsustasid ametnikud kabinetis, seades lõheliste õigused ettepoole.

Praegu hoiab taastuvenergiat tootev hüdroelektrijaam Linnamäe paisjärve ümbrust korras ja ei küsi selle eest tasu. Peale selle on siin sajandi jooksul kujunenud looduskoosul ja elukeskkond, pakkudes toidulauda erinevatele kaitset väärivatele liikidele, sealhulgas näiteks 2020. aasta loomaks kuulutatud nahkhiirtele.

Head ministrid, aeg on viia otsustamine valitsusse. Usume, et olete oma eelkäijatest palju teotatulisemad ja ratsionaalsemad.

MARGUS TEEMANT JA KALEV TULITS

Linnamäe paisjärve MTÜ liikmed,
Koila külaseltsi liikmed

Vastus

Edastan keskkonnaministeeriumi ja kultuuriministeeriumi ühise vastuse.

Kindlasti täname tähelepanelikke ja kaasa mõtlevald kodanikke. Hoiduksime siinkohal emotsioonidest ja arvamustest selles, kas tänapäeva ühiskonnale on tähtsam kultuuriliste väärtuste või keskkonnaväärtuste säilimine. Selge on see, et mõlemad on olulised väärtused ning tulebki leida lahendus, mis sobib mõlema väärtuse kaitsmiseks.

Nii ministrid kui ka Vabariigi Valitsus saavad oma tegevustes tugineda seadustele. Praegu on seadusjärgne olukord selline, et käimas on keskkonnamõjude hindamise (KMH) protsess. KMH teostajale anti lisaaga aruande täiendamiseks kuni 17. juulini. Nüüdseks on Keskkonnaametile laekunud arendaja viimane seisukoht.

Keskkonnaamet teeb sellest tulenevalt veeloa andmise kohta otsuse tõenäoliselt lähikuul.

Kuna tegemist on Natura

alaga, siis keskkonnale negatiivselt mõjuvat tegevust on küll võimalik lubada, kuid see peab vastama teatavatele tingimustele. Käimasolev KMH peabki ära näitama selle, kas ja mil määral need seadusest tulenevad tingimused on täidetud.

Kui tingimused on täidetud, saab Vabariigi Valitsus sellisele tegevusele ehk hüdroelektrijaama säilimisele oma nõusoleku anda.

TIINA REINART
Keskkonnaministeeriumi avalike
suhete osakond

3

KÜSIMUST

JAN TREI

erakonna Isamaa liige

Miks ikkagi oli vaja Isamaa sees moodustada erakonnasise liikmeühendus Parempoolsed?

Eesti ühiskonnas ja erakonnades on tuleviku suunitlusega majandusarutelusid vähe ning kõik selliseid arutelusid soodustavad algatused on väga vajalikud. Liikmeühenduse eesmärk on seista läänelike väärtuste ja parempoolse maailmavaate eest ning astuda vastu äärmuslusele Eesti poliitikas. Näeme, et Eesti peab olema edukas avatud majandusega riik, kus oluline vastutus lastub inimestel endil – riik ei pea igal võimalusel sekkuma käskude ja keeldudega eratevõtlusesse ja inimesi õpetama, kuidas tuleb elada. Mina isiklikult astusin liikmeühendusse sooviga panustada erakonna parempoolse majandusprogrammi koostamisse.

Mille poolest need 111 Isamaa liiget, kes ühenduse Parempoolsed moodustasid, erinevad ülejäänud Isamaa liikmetest?

Ma ei eristaks ühenduse Parempoolsed liikmeid teistest erakonna liikmetest. Meie erakonnas on erinevaid aktiivseid liikmeühendusi nagu Rehvuslased, Kristlased, Saenorid, Noored, Naisteühendus ning hiljuti moodustatud Perede ühendus. Erakonnasise ühendusest tuleb pidevalt uusi algatusi.

Ühenduse Parempoolsed liikmed jagavad erakonna Isamaa baasväärtusi. Parempoolsete manifestis kajastuvad mitmed Isamaa erakonna maailmavaate põhitõed (vastu võetud 2018. aasta suurokogul). Tegemist on liikmeühendusega erakonna sees, kus soovime tekitada arutelusid ja kujundada parempoolseid vaateid. Konservatiivsus peab ajaga kaasas käima.

Kas ühenduse Parempoolsed liikmed lähevad 2021. aasta kohalikele valimistele Isamaast eraldi nimekirjadega?

Ühenduse Parempoolsed liikmed on erakonna Isamaa liikmed ning kandideerivad minu arusaamist mööda ikka Isamaa valimisnimekirjades. Parempoolsete ühenduse loomise mõte ei ole lõhestada erakonda – hoopis vastupidi. Anda uute mõtete ja ideede valguses erakonnale uut hingamist ja võimekust. Usun, et ühenduse Parempoolsed saab erakonnas hea arvamuste aruteluareen, et tekitada värskeid ideid ja arutelusid erakonnas, kuhu suunas peab Isamaa ja Eesti ühiskond liikuma.

TULEMAS

Reede, 31. juuli

- Kuusalu staadionil kell 15–20 Margus Keema mälestusvõistlused.
- Kose laululaval kell 18–19 koguperelavastus "Röövel Hotzenplotz".
- Hestia Hotel Laulasmaa SPA-s kell 19–21 vestlusõhtu "Head tüdrukud nii ei tee".
- Ohtu mõisa tallihoones kell 19–21 suveetendus "Tema taevailiku Õnnküla potitehas".
- Keila õllesaalil kell 21–00 Eimel Kaljulaid.

Laupäev, 1. august

- Kose-Uuemõisas kell 10–00 Kose valla 5. kodukohvikute päev.
- Valgejõe kiigeplatsil kell 11.30–16 laste spordipäev.
- Virve küla vabaõhulaval kell 13–15 seminar "Virve küla ajaloolised kaardid kolmel sajandil".
- Kiili jaanitule platsil kell 15–23 üritus "Keskpõrandale kokku!".
- Kolga mõisa galeriis kell 16–18 Sandra Sirpi näituse "Ajakaja" avamine.
- Riisipere kultuurikeskuses kell 18–20 suvine mälumängusari.
- Ohtu mõisa tallihoones kell 19–21 suveetendus "Tema taevailiku Õnnküla potitehas".
- Kolga mõisa rehe all kell 20–22.30 suveetendus "Soolo kahele" Indrek Taalmaa ja Egon Nuteriga peaosas.

Pühapäev, 2. august

- Rattaretk Kolga mõisast Juminda poolsaare võludeni kell 9–18.
- Kehra jõeäärses pargis kell 16–17.15 Silvi Vraid muusikapäev.

Esmaspäev, 3. august

- Kolga mõisa rehe all kell 20–22.30 suveetendus "Soolo kahele" Indrek Taalmaa ja Egon Nuteriga peaosas.

Teisipäev, 4. august

- Lääne-Harju kultuurikeskuse Klooga maja talgud ja toidusalu rajamine kell 10–20
- Kallaste talu Kalju-laval kell 18–19 koguperelavastus "Röövel Hotzenplotz".
- Koppelmaa küla Endla talus kell 19–21 kontsert Olav Ehala loomingust helilooja 70. sünnipäeva puhul "Meile on palju antud".
- Kolga mõisa rehe all kell 20–22.30 suveetendus "Soolo kahele" Indrek Taalmaa ja Egon Nuteriga peaosas.

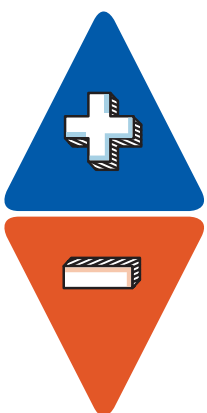
Kolmapäev, 5. august

- Klooga maja talgud ja toidusalu rajamine kell 10–20.
- Kuusalu alevikku laulupeo kuusikusse kell 18–19 kuuskede istutamine.
- Laagri kultuurikeskuses kell 18–20 toetuste infopäev.
- Harjumaa muuseumis kell 18–22 Jarek Kasari kontsert.
- EELK Viimsi Püha Jaakobi kirikus kell 19–20.30 Paul Neitsovi kontsert.
- Keila kultuurikeskuses kell 19–21 Komöödiateatri "Pimekohing".
- Kolga mõisa rehe all kell 20–22.30 suveetendus "Soolo kahele" Indrek Taalmaa ja Egon Nuteriga peaosas.

Neljapäev, 6. august

- Kose kultuurikeskuses kell 19–20.20 Marko Matvere ja Peep Rauni meeleolulaulude tuur.
- Keila muusikakoolis kell 19–20.30 Tallinna Kammerorkestri keelpillikvartett/Beethoven 250.
- Saku mõisas kell 20–22 kontsert "Bohemian Rhapsody"
- EELK Viimsi Püha Jaakobi kirikus kell 20–21.30 Orelisuvi (Ireneusz Wyrwa ja Malgorzata Trzaskalik-Wyrwa).
- Laitse Graniitvillas kell 20–22 Birgit, Tanja ja Mihkel Mattiisen.
- Kolga mõisa rehe all kell 20–22.30 suveetendus "Soolo kahele" Indrek Taalmaa ja Egon Nuteriga peaosas.

NÄDALA PLUS JA MIINUS

HARJUMAA SAI OMA TÄHETORNI: Munalaskme vanale veetornile on leitud uus rakendus tähetornina.

LAMMUTATAKSE VANA SADAMAKUUR: Prangli rahvale südamelähedane sadamakuur kompromissi tulemusena siiski lammutatakse.

Soorebane hakkab paika saama.

Elering/Lauri Nagel

Soorebane sai püsti

ÜLO RUSSAK
ylo@harjuelu.ee

Kes sõitnud Tallinnast Haapsalu või Virtsu, on märganud üht omamoodi kõrgepingemasti, mis püstitatud paika, kus maantee Ristilt Virtsu peale keerab.

Tegu on Harku-Lihula-Sindi 330/110-kilovoldise liini nurgamastiga.

Mast paikneb Ääsmäe-Haapsalu ja Risti-Virtsu maantee ristmiku juures, Kuistlemäe raba servas. Tegu on Eesti esimene kõrgepingeliini disainmastiga. Rahvusvaheline konkurss masti kunstilise idee leidmiseks toimus juba 2016. aastal. Elering korraldas konkursi koostöös Eesti Arhitektide Liiduga. Konkursile laekus 18 tööd, mille hulgas valiti võitjaks "Part OÜ arhitektid" eesti noorte arhitektide Sille Pihlaku ja Siim Tuksami töö "Soorebane".

Lisaks Eestist laekunud ideekavanditele saatsid konkursile töid Austria, Taani ja Ühendkuningriigi arhitektid.

Nüüd on Harku-Lihula-Sindi liini ehitus jõudnud etappi, et oli aeg Soorebane püsti panna. Mast on 45 meetrit kõrge ja kaalub üle 30 tonni.

Elering rajab Risti ristmikule disainmast, et sobitada elektriliin paremini keskkonda ehk raba serva. Lisaks aitab 45 meetri kõrgune Soorebane meelde tuletada elektri rolli meie igapäevaelus. Keegi ei kujuta elu ilma mobiiltelefoniga, teleriga ja külmkapiga. Ilma elektri ja elektrivõrguta need ei tööta!

Eesti esimene disainmast hakkab kandma Eleringi Harku-Lihula-Sindi kõrgepingeliini juhtmeid. See liin on osa Eesti-Läti kolmandast elektriliinist ning on ühtlasi väga tähtis element Balti riikide sünkroniseerimisel mandri-Euroopa elektrivõrku.

Uus liin on märgitud kollasega ja kaardilt on näha, et see läheb näiteks Riisipere ja Turba tiheasustusega aladest mööda veidi kaugemalt kui vana ja demonteeritav 110 kV liin. Ehk siis – enam vähem sama trassi mööda kulgev liilaga märgitud vana 110 kV liin kaob ära.

See liin on osa Eesti-Läti kolmandast elektriliinist ning on ühtlasi väga tähtis element Balti riikide sünkroniseerimisel mandri-Euroopa elektrivõrku.

See liin on osa Eesti-Läti kolmandast elektriliinist ning on ühtlasi väga tähtis element Balti riikide sünkroniseerimisel mandri-Euroopa elektrivõrku.

Liini ehitavad vastava riigihanke võitnud firmad Empower ja Leonhard Weiss. Ehituse raskuskese on praegu just Harjumaa, Riisipere ja Harku alajaama vahel.

Kuigi autos mööda maanteed kulgejale jääb mulje, et

ehitatakse mitut liini – uued rajatud liini ületavad mitmes kohas maanteed – siis nii see siiski pole: lihtsalt sama liin kulgeb pool ühel pool ja siis jälle teisel pool Ääsmäe-Haapsalu maanteed.

Tänapäeval planeeritakse liini sellisel, et see võimalikult vähem inimesi (asulad, talud) ja loodust häiriks. Planeerimise käigus on peetud kümneid avalikke arutelusid kohalike kogukondadega, et leida parim trass. Seepärast on pöördeid kohati rohkem, kui kunagi sügaval nõukogude ajal ehitatud liinidel.

Uue liini kohta võib veel öelda seda, et selle mastid kannavad korrakahte liini – 110-kilovoldine liin toidab kohalikke alajaamu, näiteks Ristit, Kullamaad ja rajatavat Riisipere alajaama. Samas on uutel mastidel ka võimas 330-kilovoldine liin, mis on mõeldud eelkõige elektri transiidiks põhja-lõuna suunal ja tulevikus arvatavalt ka tekkivate suurte meretuuleparkide elektri liigutamiseks.

HARJU ARV

49

voodikohta on Benita Kodu OÜ-le kuuluvas Eesti esimeses dementsete kodus Valkse külas.

LÜHIDALT

Pääsküla ja Keila vaheline raudteelõik avatakse

Tuleva nädala esmaspäevast, 3. augustist on muudatusi Keila-, Paldiski-, Turba- ja Kloogaranna-suunaliste rongide sõiduplaanis. Pääsküla-Keila lõigul saab taas rongiga sõita, üksikutele juhtudel tuleb kasutada ka busse. "Kui sel nädalal tuleb Pääsküla ja Keila vahel busse kasutada, siis uue nädala algusest alates saab selle lõigu taas rongiga läbida. Remonttööd kestavad siiski edasi, mistõttu tavapärase sagedusega me teenust pakkuda ei saa ning ka sõiduajad on kohati pikem," tõi esile Elroni müügi- ja arendusjuht Ronnie Kongo.

"Kloogaranda sõitmiseks tuleb endiselt viimane peatusevahe bussiga sõita, samuti on hommikuti ühel reisiril käigus buss Paldiskist Keilani, kus saab istuda ümber Tallinnasse suunduvale rongile. Sellisel jõuavad sõitjad sobival ajal linnas. Augusti keskell loodame taastada rongide tavapärase sageduse." (HE)

Kuusalu pussitaja tabati

Politsei sai teisipäeva õhtul kella 21.15 paiku teate, et Harjumaa Kuusalu vallas löi tüli käigus 38-aastane mees noaga 58- ja 61-aastast meest. Kiirabi viis mõlemad viga saanud mehed haiglasse, neist 58-aastase raskes seisus. Ründamises kahtlustatav 38-aastane mees lahkus sündmuskohalt, vabanes oma telefonist ja liikus ringi. Politsei kaasas kahtlusala tabamiseks suured jõud. Õöl vastu kolmapäeva kella 1.15 paiku märkasid politseinikud kahtlusala Tallinnas kesklinna piirkonnas ja pidasid ta kinni. (BNS)

Anija mõis avatakse

Anija mõisa taasavamine toimub 23. augustil 4. mõisakultuuri festivaliga. Selleks päevaks lõppevad mõisa restaureerimistööd ning mõisas avatakse püsinäitus "Mõisa aja lugu". 23. augustil esietendub Anija mõisas ka Eduard Vilde "Kui Anija mehed Tallinnas käisid", mille on dramatiseerinud Arlet Palmiste. Etendused toimuvad: 23., 26., 27., 28. ja 30. augustil algusega kell 19 Anija mõisa aias. Tund enne etendust on võimalus osaleda Anija mõisa ekskursioonil. (BNS)

Harju Elektri rekordkasum

Harju Elektri käive kasvas tänava esimesel poolaastal 5,9 protsenti 74 miljoni euroni, puhaskasum kerkis samal ajal ligi 2,7 korda 2,7 miljoni euroni. Vaatamata majanduskeskkonnas valitsevale ebakindlusele on uute tellimuste maht ning oluliste raamlepinguliste klientidega koostöö säilinud. Esimesel poolaastal kasvas müük Eesti turule 800 000 euro võrra 9,4 miljoni euroni, moodustades müügitulust 12,6 protsenti. Kontserni kuue kuu müügitulu oma suurimale ehk Soome turule kasvas 200 000 euro võrra 38,5 miljoni euroni, andes konsolideeritud müügitulust 52 %. (BNS)

Ainulaadse eramuseumi rajaja Johannes Tõrs saab 80

Johannes Tõrs T-34 tanki ees, mis on muuseumi üks peamisi atraktsioone.

Andres Tohver

ANDRES
TOHVÉR
andres@harjuelu.ee

Rae vallas Lagedil Pirita jõe ja Leivajõe ühinemiskohas on 3,5 hektari suurune saareke, kus kunagi elas president Konstantin Pätsi vend Voldemar Päts. Voldemari maja taastamine ja selle kujundamine Eesti Vabadusvõitluse Muuseumiks on olnud Johannes Tõrsi elutöö. 3. augustil saab muuseumi eestvedaja 80-aastaseks.

Muuseumi aias puude vahel peidab end T-34 tank, mille Tõrs tõi ära Sindi teeristilt, kus see varasemalt tank-monumendina seisis. "See oli 1990. aastal. Neid hakati siis vanarauaks viima. Ma jõudsin ta enne treileriga ära tuua, kui ta vanarauaks viidi," meenutab mees.

"Tank oli seest tühi, aga Aruküla metsades olid suured sõjaväelaod. Mul õnnestus sealt kaheksa pudeli viina eest uus tankimootor osta. Nõukogude aja lõpus oli viin kõige suurem valuuta. Oleks võinud aatompommi ka osta, kui raha oleks olnud," muigab Tõrs.

Mänguasjaks T-34

Tanki putitamisel aitas Tõrsi varasemalt peetud laevamehhaaniku amet, sest sarnaseid mootoreid kasutati väikesemate laevade peal. Üheksakümnendate keskel oli T-34 jälle sõidukorras.

Tõrsi sõnul valmistati tema tank 1943. aastal. "Enne oli nendel 76-millimeetrine kahur. Sellele pandi peale juba 85-millimeetrine kahur. Siis ta oli päris hea lahingumasin."

34 tonni kaaluv kolme Degtjarovi kuulipildujaga T-34 oli mõeldud viieliikmelise meeskonna jaoks. 6,5 meetrit

RAE VALLAVANEMA VAATENURK

Mitu korda te Eesti Vabadusvõitluse Muuseumis olete käinud?

Madis Sarik: Ei ole neid kordi kokku lugenud, mil Rae vallas elatud ja töötatud aja jooksul olen muuseumi külastanud. Neid on ikka omajagu.

Kui suure summaga Rae vald igal aastal Eesti Vabadusvõitluse Muuseumit toetab?

Vald toetab muuseumi tegevust 2000 euroga aastas. Rahaline toetus on ka suurem olnud, näiteks Eesti vabariigi 100. sünniaastal toetas vald 3000 euroga, et ka muuseum saaks meie riigi sünnipäeva väärilise sündmusega tähistada. Muuseumi üritusi oleme toetanud ka projektipõhiselt, meenub näiteks toetus muuseumi osalemiseks üleriigilisel muuseumide ööl. Lisaks rahalisele toetusele oleme öla alla pannud teehoiduses, haljastuses, viimati andsime abi silla remondiks. Vallavalitsus, kultuurikeskus ja alevikuselts on korraldanud ja rahastanud mitmeid muuseumis toimunud üritusi, näiteks sõjafilmi minifestivali, kontserte, noorsootöö projekte jne.

Kas Rae vallavolikogus on olnud juttu selle muuseumi võtmisest täielikult Rae valla ülalpidamisele?

Ametlikku arutelu ei ole volikogus antud teemal üles tõusetanud, mitteametlikult on juttu olnud. Praegused omanikud ei ole ka väga selgelt väljendanud, millisel moel ja mahus see võiks toimuda.

Milline on teie enda seisukoht muuseumi võtmise kohta täielikult valla bilanssi?

Praegusel ajal, mil ei tea meist keegi, kuidas majanduselu edasi läheb, ei pea õigeks lisakohustusi võtta. Rae valla elanikkond on nii kiiresti kasvav ja eelkõige tuleb vallal leida lahendused puuduolevatele lasteaikakohtadele, koolikohtadele ning tagada koolide juures sportimisvõimalused.

pikk masin on 3,1 meetrit lai ja 2,4 meetrit kõrge. 585-hobujõuline mootor viib tanki edasi kuni 55 kilomeetrit tunnis. Saja kilomeetri peale neelab metallist hiiglane 70–80 liitrit kütust.

Omanik arvab, et tema tank on teises maailmasõjas vähemalt kaks laksu saanud – tankitõrjekahuriga esikülje pihta ning tankirusikaga vastu paremat külge. "Nii et siin tankis on palju mehi surma saanud," väidab Tõrs.

Nüüd on T-34 Eesti Vabadusvõitluse Muuseumi üks põhiesponaate, aga mitte ainult. "Temaga on tehtud film "1944". See tank, mis seal läbi maja sõi-

dab, on minu oma. See löik filmi Saaremaal," räägib Tõrs. Filmis "1944" osales ka kaks Soomest Parola muuseumist toodud tanki.

"Nii kaua, kuni seda filmi tehti, olid minu tank ja kõik minu käsirivad nende käes. Kõik vene vintpüssid, karabiinid ja automaadid olid mängus," räägib mees.

Käsitulirelvi hoiab ta elumaja all keldris – ja neid on seal selline kogus, et nendega saaks relvastada terve kompanii.

Lihula monumendi ohud

Tõrsi muuseumi õuel asub ka monument, mis kujutab automaadiga sõdurit, kellel on

Vastuolulise monumendi pärast on Johannes Tõrsile korduvult kallale kipitud. Ausambast paremal kasvab tamm, mille istutasid Ants Teder ja Sinimägede sõjaveteranid 15. oktoobril 2005.

äratuntavalt Wehrmachi sõduri munder, rinnas raudrist. Kiri monumendil annab teada: "Eesti meestele, kes sõdisid 1940–1945 bolševismi vastu ja Eesti iseseisvuse taastamise nimel."

Vastuoluline ausammas püstitati esmalt 2002. aastal Pärnusse, kuid võeti kolm päeva hiljem peaminister Siim Kallase surve linnavalitsuse otsusega maha. 2004. aastal taas püstitati monument Lihulasse, kuid viidi sealt üheksa päeva hiljem minema Juhana Partsi valitsuse käsul. Lagedil avati see 15. oktoobril 2005 ja sinna on ta jäänud.

"Aruküla metsades olid suured sõjaväelaod. Mul õnnestus sealt kaheksa pudeli viina eest uus tankimootor osta."

Tõrsi sõnul kuulus ausammas Ants Tederile, kes sai Sinimägedes 11 korda haavata ja küüditati siis Siberisse. "Samal päeval, kui me selle Lagedil avasime, oli siin kaks Moskva kanalit," meenutab Tõrs, kes

tembeldati nendes kanalites Baltimaade fašistiks number üks.

"Ma ei saa juba sellepärast fašist olla, et ma olin aasta ja kaks kuud vana, kui sakslased Saaremaal minu isa maha lasksid," ärritub vanahärra.

Tõrsi sõnul jõudis monument Lagedile nii, et toonane peaminister Andrus Ansip kutsus ta välja ja tegi talle ettepaneku see oma hoovi võtta. "Ma ütlesin, et ma võtan sellel tingimusel oma hoovi, kui te panete mulle aia ümber ja pane- te mulle kaamerad üles. Aga läks aasta mööda, unustasid ära. Siis, kui Aljoša ära viidi, taheti seda õhku lasta," kurdab Tõrs.

Tõrsile võeti venekeelne telefonikõne, lubati talle ja ta perekonnale ots peale teha, maja maha põletada. Õeldi ka kuu- päev, millal tulla. Kaitsepolitsei laste abiga viis Tõrs paar raskekuulipildujat ja tanki positsioonidele.

"Ähvardajad hakkasid juba kaugelt karjuma. Me põrutasime paukpadrunitega. See MG3 kuulipilduja laseb sellise tulelondi välja. Ähvardajad läksid ja kadusid," meenutab ta.

"Aga nad tulid tagasi. Ma olen akrobaat olnud tsirkuses. Ma olen karated ka õppinud natuke. Ma võin kolm meest vastu võtta ikka, aga nad löid mulle tagant selga ja pähe. Ma kaotasin meelemärguse ja kui uuesti tuln meelemärgusele, siis peksti jalgadega. Minu õnn oli see, et sealt nuka tagant tuli üks inimene välja ja nad panid minema. Mul oli oma relv, Kalašnikov. Ma panin neile järele terve valangu päris padrunitega, aga pihta ei saanud," ütleb Tõrs.

Kolmandal korral tulid kolm meest, võtsid ukse tagant suure pommikillu. "Kui ma oleksin nad sisse lasknud, oleksin kohe vastu pead saanud. Ma vajutasin turvanuppu. Turvamehed, kes oleksid pidanud 15 minutiga kohal olema, tulid kahe ja poole tunni pärast. Aga politsei jõudis kiiresti. Ütlesin, kurat, Ansip lubas kõik aiad teha, jättis tegemata. Politsei andis mulle Ansipi nõuandja numbri. Helistasin talle ja ütlesin, et kui Ansip oma lubadust ei täida, siis Johannes toob Lihula samba riigikogu ette," põrutas Tõrs.

Nädala pärast olid muuseumil aiad ümber, igal pool kaamerad, nii sees kui väljas. Kokku hoiab aial ja maja siseruumidel silma peal 11 valvikaamerat. Ja ongi rahu majas.

Nägemus viis muuseumini

Saaremaal Salme vallas sündinud Johannes Tõrsist sai töömees juba 12-aastasena, kui ta töötas vennaga koolivahe- aegadel kohalikus kalavabrikus. Järgnevalt õppis mees nii puu- kui ka müürsepa ametit, omandas masinisti ja kraanajuhi paberid. Ta on olnud töstuki juht, võimlemisõpetaja, laevamehhanik ja motorist. Mitmekülgse mehena õppis ta ka aknavittraazide ja kroonlühtrite restaureerimist ja valmistamist – neid on tema käe alt tulnud hulgi.

Eesti Vabadusvõitlejate Muuseumi rajamise idee tabas Tõrsi 1988. aasta 20. oktoobri hommikul kella viie paiku. Ta sai selle justkui nägemusena, et muuseum tuleb rajada Pirita jõe ja Leivajõe vahelisele saarekesele.

Varasemalt oli saarel paiknenud Eesti esimese presidenti Konstantin Pätsi venna Voldemar Pätsi suvekodu, kuid see oli maani maha põlenud. Isegi vundamentid olid sivilite ehitamiseks minema tassitud.

1. juulil 1989 pani Tõrs majale nurgakivi. 1994. aastal avas ta muuseumi keldrikorruse ja esimese korruse. 1995. aastal kolis ta Arukülalt Lagedile ja elab seal tänini muuseumiga samas majas, mis oma kujult on Voldemar Pätsi suvekodu koopias.

Muuseum kuulub praegu MTÜ-le Eesti Vabadusvõitluse Muuseum Lagedil, mille juhatuse kuuluvad Johannes Tõrs, tema elukaaslane Tiiu Madisson ja paari tütar Triinu Tõrs.

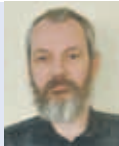
Muuseumit toetavad rahaliselt kaitseministeerium, Rae vald ja mitmed annetajad. Et nii Johannes kui Tiiu on juba eakad, on siiski mure – mis saab edasi.

Johannese nägemuses võiks Rae vald muuseumi ühel hetkel täielikult oma bilanssi võtta.

Kompromiss: sadamakuur kaob, laululava saab katuse

ALLAR VIIVIK
allar@harjuelu.ee

ARVAMUS

ILLAR LEMETTI
Viimsi vallavanem

Turistide saarele toomisel on tähtsat rolli mänginud Annika Prangli eestvedamisel sadamas korraldatud kultuuriüritused. Peame väga oluliseks, et sadama piirkonnas oleks jätkuvalt võimalik korraldada teatrietendusi, kontserte ning muid kultuuri- ja rahvaüritusi. Seetõttu ongi eelarvest eraldatud lisaraha laululava pealtvaatajate alale varjualuse ehitamiseks.

Prangli saarel lammutatakse sadamas seisev kultuuriürituste paik ehk kuur Noor Kaardivägi. Selle asemele rajatakse reisijatele väike ootepaviljon. Kultuur siiski saarel vaeslapse ossa ei jää, sest järgmise aasta kevadel valmib Viimsi valla rahastusel saare laululava-le moodne varikatus.

Sadamakuur valmis aastal 1953. Koos uue Eesti saabumise muutus ka selle ootstarve ning sellest sai kultuuriürituste paik. Kultuuri asus korraldama vastloodud MTÜ Prangli-ranna ning aastal 2013 andis Viimsi vald omavalitsuse valduses oleva kuuri neile kasutada.

Nüüd on otsustatud kuur ikkagi lammutada. Tööd algasid 20. juulil ja kestavad selle nädala lõpuni. "Käisin äsja saarel. Seinad on lammutatud, katus ja karkass olid veel olemas," ütleb MTÜ eestvedaja ning kultuurikorraldaja Annika Prangli reedel, 24. juulil.

Mullu käis Prangli reisidega erinevatel retkedel vähemalt 700–800 hispaanlast. Tänavu on see arv aga null.

Kelnase sadamakuuri asemele rajatakse moodulhoone kahe majaga, kus asub ootepaviljon reisijatele ja saunamaja. "Ootepaviljonis saab mõnusalt aega veeta ning vajadusel ka vihma eest peitu minna. Töökoda on amortiseerunud ja seda ei ole enam võimalik kasutada pealtvaatajatega ürituste korraldamiseks," teatab Viimsi vallavalitsus.

"Moodulhoone tuuakse siis kohale, kui kuur on lammutatud. Kõigepealt rajatakse alus. Kindlasti rajatakse kanalisatsioon ja vesi, sest sadamakuuris neid ei ole," teab Prangli.

Laululavale katus

Selleks, et ka järgnevatel suvedel saaks Prangli suveüritusi korraldada, eraldas Viimsi vald teise lisaelarvega Prangli laululavale varikatuse ehitamiseks lisaraha.

"Laululava juurdeehitus-

projekti projektööri ja Con Arte OÜ. Kokkuleppe järgselt annab projekteerimisfirma Con Arte OÜ Prangli laululava varikatuse projekti vallale üle septembris 2020, misjärel saab ka hanke välja kuulutada ja töödega alustada," ütleb Viimsi vallavalitsuse kommunikatsiooniosiooni peaspetsialist Elis Mäeots.

Eelarves on laululava jaoks kavandatud 100 000 eurot. Katuselavale peaks valmima järgmise aasta kevadel.

"Mul on hea meel, et Viimsi vallavanem Illar Lemetti on kompromissidele ning uutele lahendustele avatud ning toetab kultuurisündmuste jätkumise võimalikkusele kaasa mõtlemist. Sadamakuurist on kõigil loomulikult ütle mata kahju, kuid keskendumise uutele algustele ja võimalustele järgnevatel kultuurisüvedel!" sõnab Prangli.

Lava asub sadamast umbes kümne minuti jalutuskäigu kaugusel. Prangli ütleb, et see ehitati 6–7 aastat tagasi. Üritusi saab seal korraldada, kui pidevalt püsib ilmarisk. "Katus on olemasoleval laval väga väike ning varjab vaid esinejaid-bände. Pealtvaatajale jääb ikka "võimalus" olla vihma käes," lisab Prangli.

Milliseid kultuurisündmusi saab uuel suvel laululavale plaanida? "Eks siis näeb, mida ja kuidas me uuel aastal ette võtame. Teatrietenduse plaanimiseks peab olema aega vähemalt pool aastat. Seega peab suvetendusega toimetama juba veebruaris," arutleb Prangli.

Retked meelitavad turiste

Kultuur ning turism on tänavu kevadel ning suve esimesel poolel koroonakriisi tõttu pärsitud. Kuidas elab Prangli turismi- ja kultuurielu? "Mai ja

Laululava katus peab valmima kevadel 2021. Viimsi vald

juuni algus olid suhteliselt vaiksed. Aga veidi enne jaani hakkas näiteks turism elavnema," rõõmustab Prangli. Ta seletab, et hülgereisid on jätkunud.

Lisaks korraldatakse retki Aksi ja Keri saartele.

Turiste on tulnud näiteks Lätist ja Leedust. Tasapisi on taastunud ka turism Saksamaalt. Täielikult on aga lõppenud reisimine Hispaaniast. "Mullu käis Prangli reisidega erinevatel retkedel vähemalt 700–800 hispaanlast. Tänavu on see arv aga null. See-eest rõõmustab lätlaste-leedulaste siiatulek, sest varem neid väga saarel ei liikunud," ütleb Prangli.

Ka kultuur hakkab saarel tasapisi taastuma. Prangli rahvamajal on uus juht ehk Külli Talmar. Ning tänavune suvi on talle esimene, mille üritusi korraldada.

Tänaseks on saarel peetud juba kaluritepäeva, mis toimus 11. juulil. Nädal hiljem peeti vallas Viimsi kohvikute päevad, kui lahti olid ka Aksi ning Keri söögikohad. Laupäeval, 25. juulil toimus aga Prangli kohvikutepäev. 8. augustil on saarel traditsiooniline spordipäev. "Meil käis külas ka Saksa filmigrupp, kes teeb filmi Eesti väikesaartest. 40-minutilise film peaks valmima sügisel ja seal on ka lood Viimsi valla saartest," ütleb Prangli.

Kultuuri- ja reisikorraldaja Annika Prangli. Allar Viivik

Legendaarse sadamakuuri Noor Kaardivägi lammutamine lõpeb sellel nädalavahetusel.

Annika Prangli

Tule pundiga augustis Prangli saarele päevareisile!

Kastiautoekskursioonil imetleme Prangli saare ilu ja vaatamisväärsusi, räägime saare värvikatest legendidest ning naudime traditsioonilist Prangli lõunat. **Tule oma pundiga, nii on hind parem!** Hind sisaldab edasitagasi meretransporti, giidiga kastiautoekskursiooni ja lõunasööki.

55.- inimene, tavahind 79.-

Prangli Travel

Info ja broneerimine:
pranglireisid.ee
info@pranglireisid.ee
+372 56277057

Kehra 4. paberipäev pakkus rõõmu kogu perele

25. juulil peeti Kehras taas paberipäeva, millest võttis osa ligemale 80 huvilist. See algas rongikäiguga Müramäelt, jätkus Kehra muuseumis kontserdi ja loenguga, millele järgnes õpilaste moesõu, nukunäidend ning etteaste papagoiga.

Rongikäiguks koguneti Jägala jõe nõlvale, mida rahvasuus Müramäeks kutsutakse. Kell üksteist ennelõunal suunduti sealt Kehra muuseumi ette, kus ühe telgi all sai teha kartulitrukki, teise telgi all aga näomaalinguid. Oli märklaud paberlennuki viskeks, paberkuuliga võis visata papirulle.

Peagi rõõmustas rahvast muuseumis Heli laulustuudio kontsert, kus esinesid neli noort lauljat – Liis Öunpuu, Merili Kütt, Getter Mägi ja Oskar Paiste. Neid saatis klaveril laulustuudio juht Heli Karu ise.

Üle 2000 aasta

Järgnevalt esines loenguga professor Anne Rudanovski, kes on Tartus asutanud paberimuuseumi ja kes eelmisel aastal käis ümber maailmareisil, et tutvuda paberi valmistamisega Aafrikas, Aasias, Ameerikas ja Austraalias.

“Paber on inimkonnale saatjaks olnud juba üle 2000 aasta,” rõhutas Rudanovski. Ta esitles mitmeid käsitsi valmistatud paberi näidiseid. Rudanovski sõnul saab paberit valmistada mooruspuu kiust, bambusest, banaani- või varrest, kanepist, isegi kivist.

Siis algas paberriiete sõu, mis olid disaininud Kehra gümnaasiumi 7. klasside õpilased Anne Kulp, Oskar Luks, Mirtel Maria Rulli, Mark Unger, Elerin Silkin, Mairold Alliin, Kaspar Huusi, Mart Kruusalu, Marta Kuusalu, Greete Kukk, Tavo Johannes Neio, Hanna Eliise Trolle, Karmen Vaiksaar, Mellissa Veetõusme, Diana Kamenskaja ja Ariana Trijanskaja.

Õpilased olid riideid valmistanud jõupaberist, ajalehtedest, samuti värvilise paberi ribadest. Et kõik seitsmendikud polnud ise kohale tulnud,

kandsid osasid “tooteid” täiskasvanud.

“Akna alla roosinupp, heinamaale kullerkupp. Nurmenukk jääb karjamaale, sinililled muidugi metsa raale,” algas muuseumis nukuetendus “Piibelehe-neitsi”, mille oli Kitzebergi muinasjutu ainetel kirjutanud Margit Aasmaa.

Kohaliku nukurahvateatri Kehra Nukk ridadesse kuuluv Aasma oli ka see, kes etenduse osalisi liigutas. Poole tunni pikkune “Piibelehe-neitsi” etendus esimest korda.

“Nii palju on minu sees last, et ma ei suuda ilma nukukudeta elada,” ütles Aasma Harju Elule.

Järgmisel aastal uuesti

“Minu nimi on Arabella, mererõõvli tütar,” jätkas muuseumi hoovis vabaõhuetendusega Marianne Pöld. Tema peamiseks tõmbenumbriks oli 9-aastane papagoi Fiona, keda lapsed said seemnetega sööta, aga ka kääre peale võtta.

Paberipäeva organiseerimise eest pälvisid tänukirja Sirje Põlendik, Anne Tanne, Anu Mäeorg, Mare Villemsoo, Kelly Kruusmann, Henda Veske, Meelika Mäeorg, Koidu Treial, Aita Tammeorg, Tanel Veske, Ülle Siiberg, Kristi Huusi, Kaspar Huusi, Mihkel Oruaas, Anija vallavalitsus, Kehra rahvamaja ja kohvik Rong.

Korraldustööde kandvaks jõuks olnud Anne Oruaasa sõnul oli Kehra 4. paberipäeva eelarve 2200 eurot. Seda rahastasi kohaliku omaalgatuse programm ja Anija vald. Telgid saadi laenuks Ida-Harju koostöökojalt, helitehnika, laud ja pingid Kehra rahvamajalt.

“Kõik, mis me plaanisime, läks ka hästi,” ütles Oruaas. Ta tunnistas, et aastatel 2017–2019 jäi paberipäev korraldamata, sest energia kulus raudteejaama hoone renoveerimisele muuseumiks. “Ma arvan, et me teeme järgmine aasta ka,” lubas Oruaas siiski traditsiooni jätkumist.

ANDRES TOHVER
andres@harjuelu.ee

Kehra gümnaasiumi õpilaste paberriiete sõust osavõtjad muuseumi ees.

Andres Tohver

Foto on illustratiivne.

www.publicdomainpictures.net

Säästvast arengust ja mahekultuursest kaevandamisest

Avalikkuse tähelepanu keskmesse on taas tõstetud üle kümne aasta kestnud väitlus: kas Jõelähtme lähedal Ruul pealinna roheline võõndi männimetsa ürgvanadele liivailudele kohaliku rahva tahtel paigavaimus rajada looduskaitseala või...

...või riigiametnike ebapiisava looduskultuuri mõistmise tõttu suuretehtaja survele säästava arengu seadusest mööda minnes hoopis paekarjäär vähemalt neljakümneks aastaks!

Olen sellel teemal korduvalt kirjutanud, ekspertarvamuse esitanud (8.08.2017). See väitlus ei ole olemuslikult kohalik, vaid inimsoo üleilmne kompleksprobleem: piiranguteta vabaturumajandus on ummiktee ega saa kesta. Liberaalse vaadustava, lamestava üleilmastumise peab ökosüsteemsesse tasakaalu viima konservatiivne omailmastumine rahvusriigina kohalike kogukondade piires.

Mahekultuurne kaevandamine

Küsimus kaevandamiskultuurist, mahekultuursest kaevandamisest, kus rohemajandust toetavates riikides on esimuslikuks saanud paigavaimus maastikukujundus ja maastikuhooldus: millise puhkemaastikuna a kaevandamise järel ala kohalikele rahvale üle antakse ja millal. Mõlemad, tulevane maastikuprojekt ja tähtaeg kooskõlastatakse kohaliku võimu tasandil ennel kaevandusloa väljastamist. Mahekultuurne kaevandamine on looduse- ja inimsõbralik, selle mõjupiirkonnas kohalikele elanikele keskkonnakahjusid kompenseeriv, lühiajaline ja tekkivat kultuurmaastikku kaunimaks kujundav, järgnevate põlvkondade vajadusi arvestav Maa loodusvara muutmine tarbimisvara toormeks.

Eestis tervikuna kahjuks niikaugale veel jõutud ei ole,

aga praeguses, ikka veel kasuja kasvumajanduse plahvatusohtlikus maailmas ei ole enam aega antud mitme põlvkonna elu vältel atra seada, majandusvabaduse piirangud on möödapääsematud ja peavad sündima nüüd ja kohe.

Tähtis küsimus on ikka veel vastuseta: kuidas leiaks Eesti oma tee mahedasse, “rohelist” tulevikku – sellise elustiili juurde, mis ei ohustaks tulevaste põlvkondade elu kvaliteeti? Tegelikult polegi meie jaoks muud võimalust kui roheline tulevik. Meie elurikkust alusväärtusena hindavast keskkonnatunnetusest ja säästava arengu seadusest lähtuvalt on riiklikus maavarade kasutuse strateegilises arengukavas nõue: enne puutumatusse loodusse ja vee alla kaevandama minekut tuleb välja- ja seniste karjääride jääkvarud (ka kruusakarjääridega avatud paelasund) ja ehitiste alla kaevandatud alade varud, paekõvikutel paiknevad põhjaveepealsed varud. Sellest nõudest ei peeta lugu, ikka jälle eksitakse.

Kohalikud toormemaardlad

Varustuskindluse tagamisel on rohelisteks pealinnaks pürgivas Tallinnas küllaga ka linnasisesid kohustuslikke võimalusi, millest seni on seadusi eirates mööda mindud: esiteks, ohtlikud veosed (eeskätt küttus) raudteel tuleb linna lähedal – (Maardus jm) süvisesse viia; teiseks, nii elamuhoituse kui ärifirmad (MERKO, Bauhaus, Selver, Maxima jpt) oleksid pidanud Lasnamäel, Harku platool jm, eriti maanteeäärsete ehituste püstitamise eel kasuliku maarde – kvaliteetse ehituspaekivi väljama, kasutades tekkivaid süvisi parklateks, mis seni on rajatud hoonete kõrvale, otse ehituspaele, hinnalist loodusressurssi ja linnaruumi raisates. Kaasaegne tehnoloogia võimaldab paekivi lõhkamist, elukeskkonda häirimata la-

sundist väljata, nagu teame KUMU ehituse näitel kesklinna tingimustes. Seda oleks parklate alt Lasnamäel ka praegu võimalik teha. Lahekalda suurprojekti Lasnamäel on samad küsimused väga teravalt päevakorras: puhkemaastiku osana looduslikus männimetsas toimuv lageraie on kuritegelik, et tihehoonestust rajada nõukogudeaegse iganenud hoonestuskeemi alusel. Kogu seni täisehitamata Maarjamäe paeplatoo Eesti suurima linnana kõrval peaks tervisliku elukeskkonna kindlustamiseks jääma puhkealaks. Miks Tallinnas linnamaad ikka jälle eraldusse müüakse (juba üle 80 %, kui Helsingis on eramaid vaid 20%)? Aga Tallinna peaarhitekt laotab käsi: maaomanikule pole juriidilist õigust ettekirtjutusi teha. Kas eluruumi keskkonnapoliitika Eestis ikka tõesti on nii ühishuvidekauged ja omanikukeskne, kui põhiseaduses fikseeritud inimõigusi tervislikule elukeskkonnale rikutakse? Viimases Eesti inimarengu aruandes (Sooväli-Sepping, 2020) on juba pealkirjas selgelt esile toodud: “Linnastunud ühiskonna ruumilised valikud”, milles olulise puudusena tuuakse välja tihehoonestuse rajamist avaliku ruumi, eriti rohealade arvel.

Tagasi Ruule

Ruule kavandatud paekarjäär oli esialgselt praegu looduskaitset vajava männimetsa liiviku kõrval, sellest ida pool, aga kaevandaja taotleb aasta-aastalt aina ulatuslikumat ala ka männimetsa luudestiku arvelt ja üleloomulikult pikka tähtaega (40 aastat!). Praeguses kiiresti muutuv

maailmas nii pikaks ajaks kaevandusõiguse lubamisel mingit õigustust ei ole, sest teede- ja maavalduse nõuab aina tugevamat graniitset killustikku, mille maa-aluseks kaevandamiseks Maardus, ilma et maa peal midagi märgatavalt muutuks, on tõsiseid ettevalmistusi tehtud. Ja geoloogidele on teada Paldiskisse planeeritava maa-aluse pump-elektrijaama rajajamisel väljatava kvaliteetse aluskorvakivimi miljonitesse kantmeetritesse ulatuv maht, mis kataks Tallinna killustikutoorme varustuskindluse aastateks. Varustuskindluse ei tohiks praegu üldse kaevandaja mureks olla, kui meil on kolmandat aastat Riiklik Geoloogiateenistus, kes ei saa, ei tohi mööda minna säästava arengu seadusest ja riiklikult nõudma äri suuromanikelt väärtusliku peakivi väljamist ehitamise eel ka linnaehituses.

Kokkuvõttes tuleb rõhutada, pealinna roheline võõnd tervikuna on ökosotsiaalne kaitseala, puhkemaastik, kus lageraie on kogu ühiskonna huvides keelatud ja kaevandamine võimalik ainult teede süvistamisel ja enne hoonestamist. Ruu küla lähetele lähitulevikus paekarjääri rajada pole mingit vajadust, seda enam, et see oleks vastuolus Eesti valitsuse vastuvõetud säästava arengu seadusega. Loodus- ja püramüüriolulised Jõelähtme, Kostivere jt kaitsealad rohevõõndis vajavad ühendamist ja laiendamist ühtseks, tervet Tallinna ümbritsevaks Roheliseks ringkaitseks Homo faberi inimvaenuliku tegevuse tõkestamisel.

REIN EINASTO
geoloog

Ruule kavandatud paekarjäär oli esialgselt praegu looduskaitset vajava männimetsa liiviku kõrval, sellest ida pool, aga kaevandaja taotleb aasta-aastalt aina ulatuslikumat ala ka männimetsa luudestiku arvelt ja üleloomulikult pikka tähtaega (40 aastat!).

Hea lugeja, Harjumaal elab ja Harjumaad külastab ka palju vene keelt emakeelena kõnelevaid inimesi. Selle pärast avaldab juba 75 aastat ilmunud ajaleht Harju Elu täna esmakordselt ka venekeelsetele lugejatele mõeldud lehekülje, mida me juba peatselt tahame regulaarselt avaldama hakata. Tulevikus tahame hakata avaldama ka ingliskeelseid materjale – see on meie panus integratsiooni: et kõik, kes Harjumaal elavad või meie maakonda külastavad, oleksid kursis siin toimuvaga.

Дорогой читатель, Харьюмаа посещает и здесь живет много людей, говорящих по-русски. Поэтому выходящая уже 75 лет газета Harju Elu впервые публикует страницу для русскоязычных читателей. Выпускать такую страницу мы намерены регулярно, а в будущем мы планируем публиковать материалы и на английском языке – это наш вклад в интеграцию, чтобы все, кто живет в Харьюмаа или посещает наш уезд, были в курсе местных событий.

Михкель Тикс и Марина Пономаренко.

Юло Руссак

Сама тут, а мысленно – в Украине

ЮЛО РУССАК
ylo@harjuelu.ee

Марина Пономаренко не в первый раз в Эстонии Таллинн, Пярну, Тарту, Хаапсалу... Она перечисляет города, в которых побывала, не задумываясь. И чисто, на не искаженном эстонском языке.

“Мне нравится Эстония, люди милые, города чистые, ухоженные, еда вкусная, но...”, – говорит украинка.

В середине июня Михкель Тикс, бывший баскетболист и публицист, проживший в Крыму 14 лет, решил вернуться в Эстонию. Поскольку его партнера, украинку Марину Пономаренко, не пустили в Эстонию, Михкель решил начать голодовку в знак протеста.

Однако голодовка, которая должна была начаться утром 13 июля в 9 часов утра в Старом городе, перед Министерством внутренних дел, была отменена: за несколько дней до этого министерство заявило, что Марина все-таки может поселиться в Эстонии по “гуманным соображениям”. Регулярные рейсы из Киева были запрещены, но 21 июля гражданка Украины Марина Пономаренко прибыла в Эстонию на специальном рейсе, который был организован для работников сельского хозяйства из Украины, чтобы остаться

здесь на карантине – на рейсе также находились три пассажира, инфицированные Covid-19.

В карантине

Теперь Марина и Михкель гуляют по Локса, по деревне Суурпеа на полуострове Пяриспеа, бродят по морскому побережью.

В большом городе Марина не хотела бы жить. Так она думает. Здесь, в лесах и на пляже полуострова Пяриспеа, царит покой.

“Приезжим из Украины наши маленькие города, такие как Рапла, Выру или Тюрри, кажутся совсем кукольными. Локса красивый и ухоженный, особенно в сравнении с тем, что есть в Крыму и Украине. Все же мы все были в Советском Союзе...”, – говорит Михкель.

Марина сидит на прибрежном камне. Она задумчива. Линия фронта находится в 200 километрах от ее родного города Запорожья. И все же военные действия в городе дают о себе знать – иногда тяжелая техника движется по городу в сторону фронта, иногда молодых людей привозят обратно в гробах.

“Тяжелее всего, когда приходится хоронить одноклассников своих дочерей”, – вздыхает Марина. Две ее дочери, 20 и 24 лет, остались в Украине, одна учится, другая работает.

Сама тут, а мысленно – в Крыму

Что дальше будет? Скоро

карантин закончится, жизнь нужно налаживать. Марина хотела бы остаться в Эстонии. Диплом медсестры и годы работы медсестрой в Украине в Эстонии не учитываются – Марина это поняла. Как и то, что переобучение невозможно. Учиться никому и никогда не поздно.

Михкель тоже не может без Украины, точнее, Крыма. Там, в селе Кореиз, в 12 километрах от Ялты, на одном из самых красивых пляжей Крыма у него есть недвижимость – дом площадью 150 квадратных метров, который он не смог официально зарегистрировать и поэтому продать.

“В то время в Украине бизнес в сфере недвижимости велся в долларовой валюте. Только после того, как я заплатил 5000 долларов, было принято решение совета и составлено землеустроительное дело, которое сначала было отправлено в Симферополь для утверждения, а затем в Киев. Но прежде чем дело было решено, председатель совета был привлечен к уголовной ответственности. С новой властью пришлось начинать все заново”, – вспоминает Михкель Тикс не самую удачную сделку с недвижимостью в своей жизни.

Мост, построенный через Керченский пролив, дал многим крымчанам надежду на то, что жизнь в Крыму изменится: снизится уровень коррупции, из России вернутся туристы и дешевые товары.

“Уровень коррупции и в самом деле немного снизился, богачи из Москвы и Петербурга стали чаще проводить лето на полуострове. Но вместе с этим цены не снизились, а стали расти. А крымчане остались простым второсортным обслуживающим персоналом, ничей уровень жизни существенно не вырос, как многие надеялись до присоединения к России”, – подводит итог последних изменений в Крыму Михкель Тикс. Однако наряду с коронавирусом началась паника – те же люди, которые раньше ждали, когда будет построен мост, теперь хотят закрыть этот мост. Для того, чтобы вирус не попал в Крым из России и не увеличивался риск заражения.

90 дней на размышления

Михкель Тикс говорит, что с его пенсией 490 евро от эстонского государства он был бы в Крыму богатым иностранцем – там пенсия составляет всего 150 евро. Однако возвращаться в Крым он не хочет, ему хочется прожить жизнь в Эстонии. Хотя в Крым все равно придется съездить – свою недвижимость нужно как-то продать.

Марина Пономаренко получила от Министерства внутренних дел безвизовый вид на жительство на 90 дней по “гуманным соображениям”. В течение этого времени они с Михкелем Тиксом должны пожениться, чтобы подать ходатайство о получении временного вида на жительство.

Домашний ресторан бывшего министра

На этой неделе послы Японии, Грузии и Бразилии вместе со своими супругами посетили домашний ресторан Кристинны Оюланд “Kristiina ja Kapten”.

Ресторан на полуострове Ихасалу в прекрасной природной среде дипломатам помогла открыть для себя Хелен Уус, руководитель НКО “Diplomatic Relations Project”.

Блондинка, которую мы привыкли видеть на телеэкране горячо обсуждающей какие-нибудь международные проблемы, теперь бегает между кухней и посетителями с горячими блюдами. Кристинна Оюланд. В своем домашнем ресторане “Kristiina ja Kapten”.

“Идея открыть домашний ресторан пришла ко мне, быть может, лет десять назад, когда мы отдыхали в Тоскане, в Италии”, – говорит хозяйка ресторана, который открылся месяц назад.

Однако десять лет ушли у нее на различные хлопоты – у деловой женщины их всегда хватает.

“Этой весной я подумала – сейчас или никогда. И сделала”, – говорит хозяйка. И идет от гостей на кухню – только что заказанный итальянский томатный суп должен быть быстро приготовлен.

Кухня Кристинны

Томатный суп, приготовленный Кристинной, как и положено – легкий и летний, с добавлением листьев базилика. Со специями она не переусердствовала, каждый может добавить их сам.

“Я бы не сказала, что у меня какая-то определенная кухня: эстонская, грузинская или итальянская. Я стараюсь предлагать гостям эстонские блюда с итальянскими ню-

ансами”, – смеется Кристинна, подтверждая, что она никогда не изучала кулинарное дело и не работала поваром. “Я ездила по миру в течение десятков лет, посещая различные приемы, где подавали хорошие и еще лучшие блюда”, – вспоминает бывший министр иностранных дел и член парламента Эстонии. И добавляет: “На этих мероприятиях возникал интерес и к кулинарии – как тот или иной шеф-повар готовил свои блюда?”

Два важных компонента: точность и сырье

“В кулинарии важны точность и сырье”, – раскрывает она свои секреты. Под точностью Кристинна подразумевает точную приправу, которая обеспечивает определенный вкус еды. Следует также быть быстрой – при долгом хранении вкус пищи меняется.

“Сырье я получаю только из определенных мест”, – подтверждает шеф-повар ресторана “Kristiina ja Kapten”.

“А как насчет местной рыбы?” – каждый клиент хочет знать.

“С местной рыбой есть как есть”, – говорит хозяйка. “Нет уверенности, что всегда будет. Однако когда в августе настанет время для камбалы, я обязательно включу ее в меню”, – обещает шеф-повар, уже устремляясь взглядом к кухне. Компания за столом заказала говяжье филе.

Места в ресторане Кристинны доступны только в выходные дни по предварительному заказу. Посещают ресторан также многие иностранные гости, в основном из Финляндии и Латвии. А на этой неделе ресторан “Kristiina ja Kapten” посетили иностранные дипломаты.

ЮЛО РУССАК
ylo@harjuelu.ee

Кристинна Оюланд в своем ресторане.

Üksik Rüütel on sobiv koht nii pulmaks, firmapeoks kui sünnipäeva tähistamiseks

Tallinnast kiviviske kaugusel Kurna mõisa aidas on juba aastaid hubane hotell restoran, kaminasaali ja banketisaaliga. Maaliline paekividest ja graniidist hoone on justkui vaba aja veetmiseks loodud.

Kurna mõisa rajas 1384. aastal von Treydenite suguvõsa. Kui juba väärikaid nimesid kokku lugema hakata, tuleb mainida ka von Ferseneid, von Wrangel- le, von Schlippenbache, von Derfeldeneid ja von Lantinghauseneid, kes kõik Kurnat omanud on.

Aastasade jooksul ehitati mõisakompleksi arvukalt hooneid, teiste seas nägus maakividest aidahoone. Ei olegi siis ime, et aastatel 2005–2007 renoveeriti hotelliks ja restoraniks just ait. Maksimaalselt kasutati ära olemasolevat, kuid ka kaasaegsetele ehitusmaterjalidele püüti anda vana ilmet.

Omanäoline koht

Nõnda sündis Üksik Rüütel, mis mõisahotellide ja restoranide seal on üks omanäolisemaid.

Tallinna ringteelt Üksiku Rüütli juurde pöörates püüab pilku kena kurepesa, mis kõrgub majesteetlikult aidahoone ees. Kus on kurgi, seal on las-

Tere tulemast Üksikusse Rüütliisse.

teõnne, kõlab vanarahva tarkus. Lisaks kurgedele ilmestab Üksiku Rüütli esist suur tiik, kus ujuvad tuurad ja forellid. Kui on soovi, võib kohe õnged sisse visata ja püügiõnne proovida. Seda teevadki nii naised kui mehed.

Punase kivikatusega hoonesse endasse sisenedes jõuame seitsme lauaga restoran, kuhu mahub korraga einestama 28 inimest. Paekivist võlvid, tammemööbel, rasked ukseid, sepised ja arvukad muud pisisasjad tekitavad tunde, et aeg on peatunud puhkehettekks.

Restoranist edasi paikneb akendeta kaminasaal, kus toolidel seljatugesid kaunistavad vapid, juskui oleks aadlikest einestajad vaid hetkeks lahkunud, et kohe piduroogade juurde naasta. Kaminasaal on mõnus ja hubane just talvisel ajal. Sinna mahub kuni 20 einestajat.

Kaminasaalile järgneb tänavat meenutav pikk koridor, mis lõpeb banketisaaliga. Ruumikas banketisaalis on kohti kuni 60 inimesele. Miks mitte korraldada seal sünnipäev või näiteks jõulupidu?

Banketisaal on tantsuks ja tralliks justkui loodud.

Rõhk kvaliteedil

Üks koridori ustest avaneb vastuvõtutüpp. Hotellitoad, mida on kokku 20, paiknevad teisel korrusel.

Ühtekokku majutab hotell kuni 50 külalast, mis on Eestis pulmade, aga ka firmapidude suurust arvestades just see õige number.

Massiivne puidust trepp viib teisele korrusele, kus osad toad on lihtsama kujundusega, kuid leidub ka tõeline iludus –

Pruutpaari sviit.

pruudi sviit –, kus on nii baldahhiin kui mullivann. Selline sviit on iga noorpaari unistus.

Õõbimine kaheses toas koos hommikusöögiga maksab 45 eurot. Kui on himu aga pruutpaari sviidi järele, siis tuleb välja käia 75. Ei ole ju palju. Hinna ja kvaliteedi suhe on ilmselgelt kvaliteedi kasuks.

Kui on soov kogu hoone teine korrus ehk hotellikorpus pulmaks, firmapeoks või sünnipäevaks reserveerida, siis ööpäev maksab 1000 eurot. Sellisel juhul on banketisaali kasutamine tasuta.

Kui on soov üksnes banketisaali järele, on tariifiks 50 eurot. Kui lisaks võtta toitlustamine, sõlmutub palju menüü hinnast.

On menüü, mis maksab 50 eurot inimese kohta, kuid on ka menüü, kus hinnaks on kõigest 20 eurot.

Kõik see on sinust vaid telefonikõne kaugusel. Kui sind huvitab restoran, helista numbril 5345 8052, hotelli ja sauna info saad numbrilt 5343 1417, kalapüügi info numbrilt 558 8474. Tere tulemast, ikka ja jälle.

Sisekaitseakadeemia ootab lisavastuvõtu raames avaldusi

Eesti sisejulgeoleku valdkonna spetsialiste koolitavas Sisekaitseakadeemias on avatud 4. augustini lisavastuvõtt päästekorraldaja ja korrektsiooni erialal.

Päästekorraldaja erialal õpitakse vastu võtma ja menetlema 112 numbrile saabuvaid hädaabikõnesid, õppeaeg on üks aasta. Kuna päästekorraldaja tegeleb igapäevaselt erineva emakeelega kõnelejate hädaabiteadete, õppekavas oluline roll keeleõppel, eriti vene keelel. Märkimisväärselt palju tähelepanu pööratakse ka suhtlemiseoskuste arendamisele ja erinevate kultuuride tundmisele. Edukaid lõpetajaid ootavad tööle Häirekeskuse piirkondlikud keskused nii Tallinnas, Tartus, Jõhvis kui Pärnus. Õppides on võimalik saada stipendiumi 260 eurot kuus.

Igal aastal on päästekorraldaja erialal õppijate seas aina enam ka teise või isegi kolmanda ringi ametivahetajaid. Nii anti sel aastal lõputunnistused kolmele vahvale vanaema staatusega pärjatud naisterahvale ja üheks nendest oli Tiina, kes töötas enne seda üle 20 aasta kaugliinibusside dispetšerina. Kui endisel töökohal ootamatult töö otsima jaoks otsa sai, asus ta otsima uusi võimalusi. Tiina sooviks oli leida väljakutseid pakkuv töö ja selle nimel oli ta valmis ka pin-

gutama. Otsus päästekorraldajaks õppida tuli peale telesaate "112 saatuslik hetk" nägemist.

Täna on Tiina oma valikuga väga rahul ning leiab, et kõige olulisemad selles ametis töötamiseks on hea empaatiavõime, kannatlikkus ja suur tahtmine aidata hädasolijat. Ta tunnistab, et iga kõne on justkui väljakutse ning igavust ja rutiini selles ametis oodata ei ole. Ka tunnistab ta akadeemia professionaalseid ja toetavaid õppejõude ning kiidab tasemel spordiklubi, kus on suurepärasel võimalusel oma vaimu ja füüsilist vormi arendada. "Nii kaua kui inimene õpib, ei ole ta kunagi vana. See ei ole väga raske ja uskuge, 10 kuus aega maha võtta, tuleb ainult kasuks. Häirekeskuses on väga toetav meeskond ja suurepärasel kolleegid ning kedagi ei jäeta mitte kunagi oma kõnega või murega üksik," julgustab Tiina tulevase kolleegi ja kutsu õppima päästekorraldajaks.

Teine eriala, kuhu Sisekaitseakadeemia uusi õppijaid juurde ootab, on vanglateenistusele ametnikke ettevalmistav korrektsiooni eriala justiitskolledžis. Õppeaeg on kolm aastat ja õpe toimub Tallinnas akadeemia kaas-aegses õppekompleksis. Õpiajal omandatakse vanglatöötajale väärtuslikud teadmised õigusest, haldusest, juhtimisest, sotsiaalteadustest ja psühholoogiast ning vangla toimimisest üldiselt.

Kõik need teadmised-õskused aitavad kindlustada õiguskorda vanglates ja suunata vange õiguskulele tee, tugedades nii kokkuvõttes riigi siseturvalisust. Õppimise ajal on korrektsiooni eriala üliõpilasele ette nähtud riiklik stipendium ja lisaks on võimalik saada ka ametkondliku stipendiumi, kõik see kokku on hea õppeedukuse korral vähemalt 760 eurot kuus. Kõik õppijad kannavad vanglateenistuse vormi ning lõpetajatele on kindlustatud töö vanglateenistuses.

Sisekaitseakadeemias õppimisele annab lisaväärtust aktiivne tudengielu ja võimalus ühistegemisteks ka teiste siseturvalisuse ala õppuritega, kellest kujuneb kasulik suhtlusvõrgustik ja head sõprussidemed kogu eluks. Akadeemias ootab tulevast õppurit aktiivne spordiklubi ning tipp-tasemel sportimisvõimalused. Ka paljud akadeemia töötajad on kirglikud sportlased, seega võib end vabalt avastada rektoriga võrkpalli mängimast või õppekorralduse spetsialistiga jõusaalis mõõtu võtmast.

Avaldusi Sisekaitseakadeemias õppimiseks saab esitada läbi SAIS-i portaali. Täiendava vastuvõtuga avaldused esitanud kandidaatidega viiakse vajalikud testid ja katsed ning kutsesobivusvestlused läbi augustikuu kahe esimese nädala jooksul.

Täpsemat info erialade kohta leiab www.sisekaitse.ee.

SISEKAITSEAKADEEMIA LISAVASTUVÕTT 4. AUGUSTINI

- PÄÄSTEKORRALDAJA ERIALA
- KORREKTSIOONI ERIALA

PÕLLUMAJANDUSE REGISTRITTE
JA INFORMATSIOONI AMET

Alates 3. augustist 2020 asub
PRIA Harjumaa teenindusbüroo Sakus ajutiselt
aadressil Teaduse 6a. Ootame Teid uutes ruumides!

KIILI VALLAVALITSUS TEATAB:

Üldplaneeringut muutva Mõisakülas Tominga
ja Tammetõru detailplaneeringu eskiisi avaliku
väljapaneku tulemused

Detailplaneeringu koostanud osatühing Vi-
sioonprojekt, töö nr 1-05.04.2016.

Planeeritav maa-ala asub Harju maakonnas, Kiili vallas, Mõis-
akülas. Planeeritava maa-ala suurus on 38 009 m².

Planeeritava maa-ala kehtib Kiili valla üldplaneering.

Detailplaneeringu koostamise eesmärk on olemasolevatele elamumaa kruntidele ehitusõiguse määramine. Pos.1 puhul on lubatud ehitada üks elamu (kuni kahekorruseline ja maksimaalne kõrgus 9 m) ja kolm abihoonet (kuni ühekorruseline ja maksimaalne kõrgus 4,5 m) ehitisealuse pinnaga kuni 500 m². Pos.2 puhul on lubatud ehitada üks elamu (kuni kahekorruseline ja maksimaalne kõrgus 9 m) ja kolm abihoonet (kuni kahekorruseline ja maksimaalne kõrgus 9 m) ehitisealuse pinnaga kuni 700 m². Lisaks lahendatakse planeeringuala heakorrastuse, haljastuse, juurdepääsuteede, parkimise ja tehnovõrkudega varustamine. Käesolev detailplaneering on Kiili valla üldplaneeringut muutev.

Üldplaneeringuga määratud miljöövärtuslikes piirkondades kehtib detailplaneeringu kohustus ning kehtib reegel: üks elamu kahe ha kohta, kusjuures piiridega võib piirata vaid elamut ümbritseva ala kuni ca 2000 m². Kuna Tominga ja Tammetõru kruntide pindalad on 19 005 m², on käesoleva detailplaneeringu puhul tegemist üldplaneeringut muutva detailplaneeringuga. Tegemist on olemasolevate kruntidega, mille sihtotstarve on elumumaa.

Üldplaneeringus on määratud, et hajaasustuses ja küldes väljaspool detailplaneeringu kohustusega ala on detailplaneeringuta lubatud ehitada kuni 500 m² ehitisealuse pinnaga elamuid ja selle juurde kuuluvad kuni kolm abihoonet. Pos.1 puhul on lubatud ehitada üks elamu (kuni kahekorruseline ja maksimaalne kõrgus 9 m) ja kolm abihoonet (kuni ühekorruseline ja maksimaalne kõrgus 4,5 m) ehitisealuse pinnaga kuni 500 m². Pos.2 puhul on lubatud ehitada üks elamu (kuni kahekorruseline ja maksimaalne kõrgus 9 m) ja kolm abihoonet (kuni kahekorruseline ja maksimaalne kõrgus 9 m) ehitisealuse pinnaga kuni 700 m².

Detailplaneeringu eskiisi avalik väljapanek toimus Kiili Vallavalitsuses, Nabala tee 2a, Kiili alev, Kiili vald ajavahemikus 30.03.–30.04.2020. Detailplaneeringu eskiisi avalik arutelu toimus 16.07.2020 kell 14.00 Kiili Vallavalitsuses, Nabala tee 2a, Kiili alev, Kiili vald. Eskiisi avalikul arutelul ei esitatud detailplaneeringu eskiisilahendusele ühtegi ettepanekut.

Projekteerimistingimuste määramine ehitusprojekti koostamiseks Paekna tee 12, Paekna küla

Kiili Vallavalitsus teatab avatud menetluse algatamisest projekteerimistingimuste andmiseks.

13.05.2020 esitati Kiili Vallavalitsusele projekteerimistingimuste taotlus nr 2011002/05614, millega soovitakse projekteerimistingimusi Paekna tee 12 (katastritunnus 30501:001:0029) krundile elamu ja abihoone püstitamiseks ilma detailplaneeringut koostamata.

03.06.2020 seisuga ehitisregistri andmetel põhjal asub kinnis-
tubi abihoone (116034720).

19.05.2020 vaatas antud ettepaneku läbi Kiili valla projektkomisjon ning on seisukohal, et uute hoonete püstitamine ei ole planeerimisseaduse ja Kiili valla üldplaneeringuga vastuolus, kuna hoonestus sobitub mahuliselt ja otstarbalt piirkonna väljaku-
junenud keskkonda. Edaspidisel krundi jagamisel tuleb koostada detailplaneering. Detailplaneeringu algatamine on kohaliku omavalitsuse kaalutusotsus.

Arvestades kõiki asjaolusid saab väita, et olemasolevat kinnis-
tubi (olemasolev 100% elamumaa sihtotstarbega kinnistu, suurusega 4527 m², tasuta ligipääs avalikult kasutatavalt Mäe teelt) saab rakendada üldplaneeringus määratud väikeelamumaa (EV) esitatud nõuded (lk 21–22):

- suurim lubatud ehitisealune pind uutel väikeelamukruntidel lubatud kuni 300 m²;
- ehitiskrunti ei hoonestata kui krundi pikkus avaliku tänava või platsi joonel on alla 15 m;
- väikeelamu tervikkrundile on lubatud ehitada üks üksikelamu (ühe korteriga elamu) ja üks abihoone;
- väikeelamu korruselisus on kuni kaks ja suurim lubatud kõrgus maapinnast on 9 m ning abihoonel 4,5 m. Korruselisus ja kõrgus määratakse detailplaneeringuga;
- abihooneid võib plokistada naaberkruntide piiril või kavandatakse krundi piirile naabrite ühise kirjaliku kokkuleppe alusel;
- parkimisvajadused tuleb lahendada oma krundi piirides.

Ettepanekuid ja vastuväiteid saab esitada kirja või e-kirja teel info@kiilivald.ee 10.–30.08.2020. Projekteerimistingimuste eel-
nõuga saab tutvuda Kiili Vallavalitsuses ja Kiili valla kodulehel.

KAJAMAA KOOL

Saku vallas asuv Kajamaa Kool ootab oma meeskonda inimesi, kellel on valmisolek ja soov töötada hariduslike erivajadustega õpilastega.

KLASSIÕPETAJA

(LÕK õppekaval õppivate õpilaste klass) 20 tundi nädalas;

KLASSIÕPETAJA

(LÕK õppekava toimetuleku õpe, individuaalõpe)
14 tundi nädalas;

MATEMAATIKA ÕPETAJA

8.-9.klass 10 tundi nädalas;

KUNSTI-TÖÖÕPETUSE ÕPETAJA

16 tundi nädalas;

Palume esitada elulookirjeldus, soovivaldus ja haridust
töendavate dokumentide koopiad hiljemalt

14.augustiks 2020 e-postile kajamaa.kool@sakuvald.ee

Tööle asumine 01.september 2020.a

Meie kooli kohta leiad rohkem infot kodulehelt

<http://www.kajamaakool.ee> ja <http://www.facebook.com/kajamaakool/>

PLEKILADU pakub

- katuseplekid,
  - sileplekid,
  - lisaplekid,
  - plekksepatööd.
- Väga hea hind!
Tel 506 5659
Kadaka tee 4, Tallinn

OSTAME

- metsakinnistuid
- kasvava metsa raieõigust

Sõdra Metsad OÜ
Merivalja tee 1, 11911 Tallinn
Tel 516 3569
taavi.mullerson@sodra.com
www.sodrametsad.ee

TEOSTAME FASSAADITÖID:

- fassaadi soojustamine,
- fassaadi krohvimine,
- fassaadi värvimine,
- renoveerimine.

Voodrilaua ehitust ja
kõiki üldehitustööd.

Lisainfo tel:
5106 8311

www.fassaadiremont.ee

**Ostame metsa-
ja põllumaad.**

Küsi hinnapakumist!
Helista 5348 8010
info@kinnistu.ee
www.kinnistu.ee

HOL

HARJUMAA OMAVALITSUSTE LIIT

Kogukondliku turvalisuse 2020. aasta Harju toetusvoor on avatud

Taotluste esitamise tähtaeg Harjumaa toetusvooru on 1. september 2020.

Kogukondliku turvalisuse toetusprogrammi eesmärgiks suu-
rendada kogukondliku algatust turvalise elukeskkonna kujunda-
mises lähtudes siseturvalisuse valdkonna arengukavadest ja stra-
teegiast. **Toetatakse tegevusi, millega**

- panustatakse kogukonnaliikmete turvalisuse ja ohutuse alaste teadmiste ja oskuste kasvu,
- vähendatakse riskikäitumist,
- arendatakse kogukonnaliikmete osalusel põhinevaid turvalisust ja ohutust tagavaid tegevusi ja teenuste pakumist.

Taotlejaks võivad olla

- Eesti Vabariigis registreeritud mittetulundusühing ja sihtasutus, kelle liikmeks ei ole või kelle asutajaks ei ole riik või kohaliku omavalitsuse üksus,
- vabatahtlikku päästekomandot pidavad kohaliku omavalitsuse üksused.

Ühe projekti toetuse piirsumma on **3500 eurot**. Harjumaa toetusvooru abikõlblikkuse periood on **01.09.2020–31.08.2021**.

Taotlus tuleb esitada hiljemalt **01.09.2020** kell 16.30 elektrooniliselt Harjumaa Omavalitsuste Liidu e-posti aadressile info@hol.ee, märksõnaks TUR20. Täiendav info on HOLi kodulehel www.hol.ee/turvaline-kogukond-378 ja taotlusvormid on kättesaadavad www.hol.ee/2020-toetusvoor-580.

Lisainfo Maret Välja, telefon 507 7450, e-post maret.valja@hol.ee.

Merelaulud
Marko Matvere
Peep Raun

05.08 kl 19 - Kuressaare, Arensburgi hotelli terrass
06.08 kl 19 - Koše Kultuurikeskuse hoov
09.08 kl 18 - Tartu, Antonuse õu
12.08 kl 19 - Laitsse, Graniitvilla
13.08 kl 19 - Viinla mõisa aed
14.08 kl 19 - Pärnu, Ammende Villa aed
16.08 kl 18 - Saugaste lossi ringtalli sisehoov

Piletid vabalt. Onlinepilet (parima hinnaga) Piletitevi, Piletimaailm
KONTSERT.EE

saaremaasaunad.ee | +372 510 7095

Ära raiska oma **aega** või **närve vana auto müümisel!**
 Sõiduautode ja väikebusside **kokkuostja Autohoov** ostab Teie **sõiduki** juba **täna!** Tuleme kohale **päeva jooksul**.

Kiireim viis autot müüa:
5819 0200. Lihtsaim viis autot müüa: www.autohoov.ee (avaneb ka messenger).

Kui ise tehes jääd hätta või puuduvad õiged tööriistad, siis meie aitame!

Oleme spetsialiseerunud pisiremondi-, paigaldus- ja viimistlustöödele.

Tuleme appi nii koju kui kontorisse. Helista kohe tel **5555 1210** või kirjuta info@remondifirma.ee.

Remondifirma.ee

vann vannis

Vann-vannis-tehnoloogia on lihtne ja kiire. Paigaldame uue vani vanasse vani vaid paari tunniga.

Tel 503 1943, 5331 4350 • info@vannvannis.ee
www.vannvannis.ee

SUUR SUVINE SOODUSHÜÜK

PELLET al. 165.- / 975 kg
 big-bag 155.- / tonn

PUITBRIKETT al. 115.- / 960 kg
 KÜTTEKLOTSID 110.- / 48kotti
 TURBABRIKETT 140.- / 840 kg
 LEPP ja KASK 40L kotis

Transpordi võimalus
info@peller360.eu tel. 5170257

Vanametalli KOKKUOST
ALATI HEAD HINNAD

☎ **609-9499**
BETOONI7A TALLINN
www.tolmets.ee

Püsiklientidele soodustus -20%

TEOSTAME HALJASTUS-, AIANDUS- ja MURUNIITMIS TEENUSEID.
 Võtke julgelt ühendust või küsige maili kaudu hinnapakkumist.
 Telefon: 5124347
info@primehaljastus.ee

Prime Haljastus Ise asume Harjumaal, kokkuleppel teostame töid üle Eesti.
www.primehaljastus.ee

KOSE KÜTTELADU

TELLIMINE:
 504 0304 ja info@kytame.com

RUF PUITBRIKETT - 1000kg
125,00 EUR / alus
 kvaliteetne ja ostjate lemmik

ÜMAR PUITBRIKETT (auguga) - 1000 kg
150,00 EUR / alus
 auguga puitbriketi põlemise aeg 1h pikem

PELLET - 960 kg
195,00 EUR / alus
 Soodne küte pelletkatlasse

KOSE VALLAS TRANSPORT TASUTA

HALUPUUD PELLETTID JA BRIKETT

Tuba soojaks mõistliku hinnaga!
 INFO: 56226794

Toores hall lepp soodushinnaga
45 eur/rm.

TASUTA
 2 aluse või 8 rm tellimisel
 transport 20 km raadiuses

harjupuu.ee

UUE LAHENDUSEGA TORUSAUNI!

Uks sauna keskel, saunas on nii leili-, duši- kui ka puhkeruum, otsaseinas suur aken.

Saunamajade ja kümblustünnide valmistamine.

Küsi hinnapakkumist:
 tel 5620 4804,
info@stylewood.ee
www.stylewood.ee

Hakka meediavaldkonna **MÜÜGILIIDRIKS** koos Harju Eluga!

Otsustusõigus oma tööülesannetes, toetav meeskond, regulaarsed koolitused ja arengunõustamine, Sinu töötulemuste tõeline tunnustamine ning valdkonna kõrgeim boonus!

...LIHTSALT PARIM MÜÜGITÖÖ EESTIS...
 Ära lase võimalusel endast mööd minna – võta meiega ühendust juba täna cv@harjuelu.ee

Harju Elu

Aasta lõpuni garaaži tõstukse hooldus **30 eurot**, teostame ka väravate ja nende automaatika **hooldust**, saadaval ka uste ja väravate **puldid**.

UUE PÕLVKONNA LG ÕHK-VESI SOOJUSPUMP – KÕIK ÜHES

- tipptasemel efektiivsus
- kõrge energiaklass
- kütte- ja sooja vee valmistamine
- töötab välisõhu temp. -25 °C
- kõrge pealevoolu temp. 65 °C
- LG SmartThinQ™ kaugjuhtimine
- kiire ja kompaktne paigaldus

www.kyttemeister.ee
 Pärnu mnt 499, Laagri
 tel 655 6680
info@kyttemeister.ee

THERMA V Monobloc

MÜÜK JA PAIGALDUS
 Küsi personaalset pakkumist!

Kompromissitu kvaliteet Euroopa turuliidrikt

doorfiks

Doorfiks pakub: välisüksed, siseüksed, tööstushoonete ja garaažide uksed, tuletõkkeüksed, väravad ja nende automaatika.

Doorfiks – see on Saksa kvaliteedi edasimüüja

HÖRMANN

www.doorfiks.ee • 509 2055 • 489 7000 • info@doorfiks.ee • Pärnu mnt.142 Tallinn

Bambusterrassid ja -fassaadid esmakordselt Eesti turul

- bambuspõrandad
- bambusterrassid
- bambusest välisvoodrilauad
- bambuspoonid
- toorbambus
- bambusest mööbliplaat
- bambusmööbel
- terase tugevus
- naturaalselt ilus
- CO₂-neutraalne
- ökoloogiline materjal
- bambusmets taastub viie aastaga
- alternatiiv ohustatud troopilistele puiduliikidele

www.bambuskeskus.ee
+372 5895 0720, info@bambuskeskus.ee

Bambuskeskus
Bambuskeskus OÜ on MOSO International B.V. ametlik esindaja Eestis.

EESTI INTERPREETIDE LIIT KUTSUB
4.08 19.00 ENDLA TALU
MEILE ON PALJU ANTUD
KONTSERT OLAV EHALA LOOMINGUST
HELLOOJA 70. SÜNNIPÄEVA PÜHUL

Hain Hõlpus klaver Kädy Plaas sopran Mati Turi tenor

www.interpret.ee

Pakume hauahooldust, paigaldame hauapiirdeid, puhastame hauakive- ja plaate.

Info tel. 5353 9535
info@hauaplatsihooldus.ee

HARJUMAAL KARKATE PÄEV

„KÕIGILE, KEL NOORUS HINGES“

AÄSMÄE KÜLAPLATSIL
08. augustil 2020 algusega
KELL 12.00

Teguselt kontsert
Jalakeerutuseks pakuvad muusikat
Toomas ja Tauri Anni

Kontaktisid:
Olli Suurkivi tel 51922213
Ago Kõiker tel 5066573

Õhtuse ürituse algus kell 18.00

Ürituse toetajad:
EPOL Sae vald
HOL

Baltic Restaurantsi rahvusvahelised kogemused ulatuvad aastasse 1993, olles täna suurim toitlustusteenuseid pakuv ettevõtte Eestis ja tööandjaks üle 500 töötajale.

Eesti suurim toitlustusteenust osutav ettevõtte pakub tööd Tallinnas ja Harjumaal, Daily köökides E-R

KOKKADELE JA KOKK-JUHATAJATELE

Sinu tööülesanneteks on:

- maitsva toidu valmistamine vastavalt menüüle ja retseptile
- kauba tellimine ja ladustamine
- inventuuri läbiviimine
- hea meeskonnatöö

Omalt poolt pakume:

- peresõbralik tööaeg E-R 06:30-15:00; 07:00-15:30
- täiendav tervisekindlustus
- soodne omapere toitlustus
- soodustusi sportimiseks

Küsi julgelt oma piirkonna tööpakkumiste kohta telefonilt 5300 2971 Ange Katko või kirjuta cv.ee@balticrest.com

Sinu eelised,
kui kuulud meie meeskonda

- Peresõbralik tööaeg
- Täiendav tervisekindlustus
- Omapere toitlustus
- 20% omatoodele soodustus
- Töötajate õhustused
- Töötajate laste kingipakkid
- 100 koda kühmed, võimas saakõhku muuta

www.balticrest.com

Baltic Restaurants re-start Daily Take Off SUBWAY

Kontserdid Kõltu Mõisas Laulasmaal AUGUST 2020 koltsumois.ee

PÕHJA KONN 11
6.08 19:00

UNO LOOP 90
"Mis värvi on armastus"
Galakontsert
12.08 19:00

ANNA KANEELINA
16.08 19:00

LR KAEVETÖÖD

www.kaevetood.eu

Info@kaevetood.eu 5903 9257

Ranna tehnogrupp

Kaev-, lammutus-, laadimistöid ja laadur-ekskavaatoritega.

Harjamistöid, haljasalade niitmine trimmerite ja murutraktoriga.

Tee-äärte, heinamaade niitmine rootor- ja tasandusniidukiga.

E-mail info@rannatehnogrupp.ee Tel 502 3466

KES TEEB KAEVU?

- puurkaevude puurimine ja puhastamine
- maasoojuskaevude puurimine
- süvaveepumpade ja septikute paigaldus
- vee- ja kanalisatsioonitööd

Teostame töid ka koostöös hajaasustuse programmiga

BALTI PUURKAEV OÜ
www.baltipurkaev.ee
tel 521 7415 504 2999

Tallinna krematoorium

Lahkunu transport krematooriumisse ööpäevaringselt kogu Eesti piires. Tuhastamis- matus soodsaima hinnaga. Kõik matuseteenused. Suurim urnivalik Eestis. Kaks kabelit ja kaks peieruumi. Telefon 623 8808 – 24h!
www.krematoorium.ee

	☒	KOHT HARJUMAAL	2 X TÄHT	☒	PEAKATE	...MARAN (KIRJANIK)	☒	RHODE ISLAND	KINK	PARTEI	LÄBI-PAISTEY PAPER	☒	MERI INGL K	☒	POSTIMEES	PAGARI-TOODE	LAHT SAAREMAAL	LINNAOSA	VAIKSELT
		NAISENIMI						KAAL PUHKE-ASUTUS							CD-... PANE				
		ÖPPE-AASTA			ILMA TEISTETA KUULSUS								KOHT PÄRNUMAAL POLITIK						
	☒	PEATUS INGL K			PETTE-KUJUTLUS			TULEB PEALE KOLMANDAT PUHKPILL								MAARJA-LIIS ...			
		KIBU... (PÕOSAS)					LÄTI LINN TAIME OSA				KORTERI-ÜHISTU		KAISUTAMA ...RIP						
☒	VENEMAA LINN	AED	SEE TÄHENDAB	EHITISE OSA NAISENIMI		HOSPITAL SÕJAVÄE-HOONE													
ENAM EI OLE					JÄRY INGL K PALJU RUUMI VÕTMA			SINU VEOAUTO			TÕKESTAMA	...EVER (NÄITLEJA) ESE							
→																			ALGE
STIG RÄSTA			JÄLLE			MEHENIMI NORTH				EMANE JA ... ZEMLJA (VENEMAA SAARESTIK)									
RATASEPP (NÄITLEJA)							OST ETTEULATUV OSA		LOODUSLIK ROHUMAA SADAMA-RAJATIS				HAFNIK ÜMMIK						
					URMAS ÖTT	JAAN... (NÄITLEJA) EUROOPA JÕGI						MEHENIMI KARUS...		TEINE	EVALD... (GRAAFIK)	TAKJSTUSE ÜHIK	...HANKS (FILMISTAAR)	KAPLAMAAL	KOHT
					KOIT... (LAULJA)			ETTEMAKS VÄRSKE					KREEKA TÄHT ...ANGELES						
					JA INGL K		MANGUMA TEATME-TEOS					ÖPPE-ASUTUS							
	☒				HOONE OSA			NÕUSOLEK VESINIK				KAGU INFO		TÜKKAEGA					
					TEGI LAHTI		NAISENIMI				MITTE LAI								
																			RISTIK

Harju Elu kolme kuu tellimuse võitis Ülle Klaus, palju õnne! Selle lehe ristsõna lahendajate vahel läheb loosi kolme kuu Harju Elu tellimus. Vastused saata vastus@harjuelu.ee või toimetusse Pärnu mnt 139C, Tallinn 11317, loosi jõuavad vastused, mis on saabunud hiljemalt kolmapäeval. Eelmise ristsõna vastus "rahvusloom".

MÄLUMÄNG

Suvennemo 2020 6. mäng

1. ABBA oli Rootsi läbi aegade kuulsaim ansambel. Ometi pole üks nende neljast liikmest etniline rootslane. Kes?

2. Kus asusid keskaegses Tallinnas Käomägi ning Käokoppel? Praegu on ala hoonestatud, keskajal aga veeti alale mustust ja prügi.

3. Raasiku vallas pole just palju vooluveekogusid. Omavalitsust läbivad vaid kaks suurt jõge. Millised need on?

4. Viljandi teater Ugala taasavati pärast pikemat remonti 2017. aasta 18. märtsil etendusega "Nähtamatu daam". Teatrihoone avati esimest korda 29. detsembril 1981. Kelle etendusega ning mis oli selle pealkiri?

5. Et Kuu või Maa sees on veel teised Kuud või Maad, on vandenõuteoreetikute jaoks üldteada "fakt". Ühe maailma kolme miljoni elanikuga suurlinna all on aga tõeline teine linn. Selle suurus on kokku 12 ruutkilomeetrit ning maa all on kaubanduskeskused, ekskalaatorid ja muudki huvitavat. Samas, kuid maa peal asub maailma kõrgeim kaldtorn kõrgusega 175 meetrit. Nimetage linn?

6. Viimati tehti seda koodnimetuse all "Hyde Park Corner". Väidetavalt on järgmise taolise tegevuse koodnimetus "London Bridge". Millist käib jutt?

7. Selle objekti koosseisu on kuulunud või kuulub siiani teiste hulgas Maakroon, Nooleritaja ning Tõrju Vaenlast. Neljas, kõige tuntum on nimetamata. Objekt on olnud ka paberrahal. Milline on neljas ehk puuduv, kuid tuntuim osa?

Eelmise voo vastused: 1. Põlva, 2. "Good Night" ja "Hey Jude". Julian sai ka laulu "Lucy in the Sky with Diamonds", 3. tatjanapäev, 4. Alfred Tooming, 5. Tartu, 6. paekivi kuulutati rahvuskiviks, 7. Ruhnu saar.

Punktide seis taas 21. augustil. Seniks ilusat suve!

Küsimused koostas Allar Viivik.

Vastused saada allar@harjuelu.ee.

HARJU ELU PABERLEHE TELLIMISEKS

pöörduda levikorraldaja poole e-posti aadressil **myyk@harjuelu.ee** või helistades telefoninumbri **646 2214**.

Eraisikutele
3 kuud 29 €
6 kuud 39 €
12 kuud 49 €
indeks 69841

Firmadele
6 kuud 49 €
12 kuud 59 €
indeks 3012

Hind üksikmüügis on 0,99 eurot.

Baaskoolitused TALLINNAS:

17.08–27.11 Hooldustöötaja koolitus koos esmaabi väljaõppega
24.08–30.11 Tugiisiku koolitus koos esmaabi väljaõppega
23.09–31.12 Tegevusjuhendaja koolitus koos esmaabi väljaõppega
05.10–22.01 Lapsehoidja tase 5 koolitus koos esmaabi- ja toiduhügieeni väljaõppega

www.luwi.ee | Tel 51 83 502 | info@luwi.ee | luwikoolitus

REITING KOOLITUSKESKUS

Kursused TALLINNAS

alates 11.08 **SEKRETÄR-JUHIABI KURSUSED**
alates 17.08 **RAAMATUPIDAMISKURSUSED ALGAJATELE**
17.08–26.10 **PERSONALITÖÖ**
04.09 **ENESEKEHTESTAMINE**
08.09–22.09 **BÜROOTÖÖTAJATE ARVUTIÕPE**
21.09–21.12 **TÄISKASVANUTE KOOLITAJA KOOLITUS**

Reiting Koolituskeskus on Eesti Töötukassa koolituskardi partner

www.reiting.ee | 652 5982 | koolitus@reiting.ee | reiting

www.hauakivid.info

Hauakivide ja hauapiirete müük ja paigaldus üle Eesti

Купонная система и установка памятников и ограды во всей Эстонии

Suvi on õige aeg oma lahkunud lähedaste meenutamiseks ja haudade korrastamiseks.

Лето – это подходящее время, чтобы вспомнить о своих ушедших близких и заняться благоустройством могил.

Juulikuu jooksul saab koolituskeskusest kuni 10% soodustust kogu Eesti territooriumil. Kui soovite teada, kuidas seda teha, küsige meid!

В течение июля можно получить скидку до 10% на установку памятников и оград на кладбищах. Хотите узнать, как это сделать, свяжитесь с нами!

PAE 66, TALLINN • Tel 5388 8834, 603 1316
WWW.HAUAKIVID.INFO

ERAKUULUTUSED

MÜÜK

• Müüa kuivi küttepuid: kask ja lepp p 30, 38, 50 cm. Olemas ka 40 l võrgus. Tel: 5373 7294, Kanarbiku talu

• Müüa kandiline puitbrikett: kuusk 120 € / 960 kg, kask 130 € / 960 kg, ümmargune puitbrikett, kaupõlev 150 € / 1000 kg, Premium pellet 6 mm ja 8 mm 190 € / 960 kg, kuiv kütteklotid 2 € / 40 l kott. Veovõimalus Harjumaal. Tel 5335 9010, 682 7289, Viimsi Kütteleadu, www.kutteleadu.ee

• Müüa kahe elumajaga kinnistu Simunamäel! Vahetuse võimalus korteriga Tallinnas. Küsi infot tel 514 7886

• Linnu talu Valgamaal Tagulas müüb 9 kuud munenud pruune Brown Nick tõugu munakanu 3 € / tk. E–L 8.00–13.00. Tel 503 1485, 501 7500

• Müüa garaažiüksed, suured ja väikesed. Lisaks rulluksed ja suured voldikused. Müük, remont, automaatika, paigaldus. Tel 5698 0540, Wiru Uks Tallinn OÜ, www.wu.ee

• Müüa kvaliteetsed küttepuid koos transportdiga. Küttepuid on saetud, lõhutud ja koorimise riitadena laotud, täpsed kogused. Saadaval erinevad pikkused – lepp, sanglepp, kask. Tel 504 9838. Võtikmetsa OÜ

• Müüa Pärnu jõeäärne talusüda, maad 2,2 ha, jõekallast 70 m, linnani 12 km, hea ligipääs, naabrivalve, kaudis ja vaikne koht. 80901:001:0279. Hind 60 000 €. Tel 507 2717

• Müüme katusepleki tehase tootmisjääke. Hinnad alates 3 € / m². Harja- ja otsaplekid. Transpordivõimalus. Asukoht Aruküla, Raasiku vald. Tel 5398 3916

• Võta meilt oma majale välisvoodrilauad, sisesevoodrilauad, tuulekastid. Soovi korral krundime, värvime ja toome kohale. Tel 5660 1979, www.arutehas.ee

• Müüa hobusesõnnikut pakendatult 70 l kottidesse, 5 € kott ja kompostmuld 70 l 8 € kott. Vedu tasuta. Tel 5341 1252

• Müüa kase-kuuse puidubrikett otse tootjalt 135 €, premium-pelletid 6 ja 8 mm 195 €, turbabrikett alates 135 €, pakitud kivi-süsi 245 €, kütteklotid 2 €, kask võrgus 3 €. Alates kolmest alusest vedu tasuta. Tel 506 8501, kütteleadu24.ee

• Müüa killustik, liiv, kruus, täitepinna, freesasfalt, haljastusmuld, vundamendi tagasitõide kuni 20 t korruga, soodsalt kohaletoomisega! Tellimine telefoni teel eesti ja vene keeles. Tallinn-Harjumaal. Tel 5805 7676, Tomz. tomz@hot.ee

• Müüa kuivi pakitud kütteklotse. Vedu on tasuta! Tel 5383 9215

• Müüa küttepuid pikkusega 30–60 cm. Toores segalehtpuu alates 44 € / rm. Toores sanglepp alates 46 € / rm. Kuiv segalehtpuu alates 57 € / rm. 30 cm kuiv lehtpuu 40 l võrgus 3,1 € Tel 504 2707, Harju- ja Raplamaa

• Müüa lõhutud küttepuid 30–60 cm, nii toorest kui kuiva, koos kohaletoomisega. Tel 518 3927, tamps222@gmail.com

• Müüa lõhutud küttepuid kohaletoomisega: sanglepp, lepp, kask. Hinnad soodsad, alates 42 € / rm. Küsi hinda! Tel 509 9598, pakhalupuu@gmail.com, www.pakhalupuu.ee

• Müüa muld, liiv, killustik, kruus, freesasfalt. Tel 5395 3788

• Müüa nisu. Tel 5648 4103

• Müüa saetud ja lõhutud küttepuid pikkusega 30–60 cm. Kojuvedu. Tel 522 7345, marek406@gmail.com

• Müüa saetud, lõhutud küttepuid, toored ja kuivad – lepp, sanglepp, kask. Kamina puud 40 l võrgus (lepp, kask). Tel 509 6735, halukuller.ee

• Müüa sauna- ja suitsu-ahjud, tel 505 4355

• Müüa uus 3x5 m puukuur, koos paigaldusega 1550 €. Tel 5560 4804

• Müüa valgelepp alates 42 € / rm, sanglepp (must lepp) alates 46 € / rm, kask alates 56 € / rm (olemasolu korral), 30 cm lisandub 3 € / rm. Kontakt tel 5697 5216

• Teisaldatavate alumiumist katuseredelite müük. Tel 503 8628, katuseredel24.ee

• Voodrilaua (värvitud), põrandalaua, tuulekasti-, terrassi- ja saematerjali müük. Vedu üle Eesti tasuta. Tel 5373 1117, www.espuit.ee

OST

• Autode kokkuost Harjumaal. Uuri oma auto hinda. Tel 5819 0200, www.autohoov.ee

• Autode kokkuost! Ostame kõiki sõidukeid, aparaate ja töömasinaid! Pakkuda võib kõike! Kuulutus ei aegu! Tel 5457 5055

• Igas seisus autode kokkuost ja ARKist kustutamine. Pakkuda võib nii sõitvaid, kalleid kui ka romusid. Tel 5823 8310, ostameautod.ee

• Kulla ja hõbeda kokkuost. Tel 631 0190

• Ostan metsa- ja põllumaad. Erasisik. Tel 5807 8644

• Ostan MTZ ja lääne traktori. Tel 5609 6431

• Ostan seisma jäänud sõidukeid. Ka avariilisi, riketega, arvelt maas, vanu ja lihtsalt kasutult seisvaid. Kohapeal kiire vormistamine ja tehing. Pakkumisi ootan tel 5618 8671 või seisevauto@gmail.com

• OÜ Trigon Experts otab kasvavat metsa ja metsakinnistuid, ka raiutuid ja hüpoteeigiga. Tel 518 3927, info@trigonexperts.ee

• Soovin osta Toyota Hilux & Toyota Hiace. Kõik aastakäigud! Tee pakkumine. Tel 5552 2223

• Ostame eesti ja vene vanaraha, aumärke, postkaarte, sõjandusesemeid. Pakkuda võib kõike. Kuulutus ei aegu, raha kohe. Iga päev kell 11–21, Ain tel 5595 5996, Marko tel 5650 7703

• Ostan kasutuseta jäänud sõiduauto või kaubiku, võib olla remonti vajav. Pakkuda võib ka vene autot. Kiire tehing ja vormistamine! Tel 5365 4085, skampus@online.ee

• Ostan vanaaegseid jalgrattaid, sääreväristajaid, nende raame ja muid osi. Ostan vene autode / mootorrataste osi. Tel 510 2349

• OÜ Estest PR otab metsa- ja põllumaad. Tel 504 5215, 514 5215, info@est-land.ee

• Sõidukite kokkuost (auto, buss, veok, haagis, tehnik). Tel 5567 8016

TEENUS

• Ehitus: võtmed kätte lahendused! Kommunikatsioonide rajamine, puitkarkassmajade püstitus, siseviimistlustööd, katusetööd, objekti haljastus. Tel 5379 9528

• Katuste süvapesu ja värvimine, akende pesu, veerennide puhastus, fassaadide pesu ja värvimine. Tel 5638 8994, kpe.kpe@mail.ee

• Langetame, hooldame puid ja freesime kände just Teie piirkonnas. Leiame koos lahenduse! Meid saab kätte tel 5626 3857, www.puumehed.com

• Pakun aknapesu eramajadele ja korteritele üle Tallinna ja Harjumaal. Võta ühendust tel 5855 8078

• SMM Ehitus teostab järgmisi töid: üldehitus, sisetööd, katusetööd, plekksepa teenus ja terrasside ehitus. Teostame lisaks septikute ja kanalisatsioonide paigaldust. Tel 5854 9195, smm.ehitus@gmail.com

• Tänavakivi paigaldus ja aedade ehitus. Helista ja küsi lisa. Tel 5667 0520, Kivipere OÜ, www.kivipere.ee

• Vannitubade ja korterite remont ning viimistlus. Teeme veel terrasside ehitus- ja remonditöid. Küsige pakkumist, Tel 525 7443, info@remontjaviimistlus.ee, www.remontjaviimistlus.ee

• Vee- ja kanalisatsioonitrasside ehitus. Vastavalt projektile ehitame Teie kinnistule vee ja kanalisatsioonitrassi ja liitume linna veevõrguga. Traktorid, suur või väike+roxon. Majasisesed sanitaartechnilised tööd, nõuetekohane veemõõdusõlme ehitus. Tänavakivide paigaldus. Tel 5656 7690, Enno

• Aedade ehitus, väravate, treppide, trepi- ning rõdupiirete valmistamine ning paigaldus. Metallkonstruktsioonide valmistamine. Tel 5306 1469, Silkroad OÜ, info@alaveremetall.ee

• Arboristi tööd, sh ohtlike puude raie. Tel 5827 9373, OÜ Sorav Orav

• Ehitus- ning remonditööd. Fassaadide-katustevaheseinte-saunade-terrasside ehitus. Parketi, uste, akende, liistude paigaldus ja muud siseviimistlustööd. Tel 5360 5083

• Ehitusmehed teevad järgmisi töid: puitkarkassmajad, kuurid, katused, vundamendid, aiad, terrassid, plaatimine, fassaadi ja katuse survepesu ja värvimine, parketi, looduskivi paigaldus, koristus, ehitusjärgne koristus. Tel 5894 4537, Silvar, ehitusmehedharjumaal@gmail.com

• Haljastustööd aedades, puude ja hekkide lõikamised, niitmine, trimmerdamine, haljastuse rajamine. Info tel 5663 8280 või alehter@hotmail.ee

• Hoonete soojustamine puistevillaga. Konsultatsioon objektile tasuta. Tel 501 6689, Puistemees OÜ

• Kaardid ennustavad. Tel 900 1727, 24 h. Vt ka ennustus.ee

• Kaks ehitajat teevad üldehitus ja renoveerimistöid. Hinnad kokkuleppel! Tel 5345 4701, 5341 8735

• Katuste ja fassaadide pesemine ja värvimine. Tel 501 0834

• Katuste kõrgsurvepesu ja värvimine (plekk, kivi, eterniit). Tänavakivide puhastus. Tel 5624 1509, Andres

• Kivikorstnate ehitamine ja remont. Tel 518 8889

• Korstnapitsi ehitus ja remont. Tel 5557 9399

• Korstnapühkija, korstnapühkimise teenus, nõuetekohane akt. Tel 5553 8506 info@korstnakunst.ee, www.korstnakunst.ee

• Korstnapühkimine koos nõuetekohase aktiga, ummistuste likvideerimine ja küttekollete remont. Korstnate, ahjude, pliitide ja kaminade ehitus ning remont. Töid teostavad litsenseeritud pottsepp ja korstnapühkija. Korstnapühkija tel 5372 4993, pottsepp tel 5648 2818

• Litsentseeritud korstnapühkija. Tel 5361 5567, www.kuldnekorsten.ee

• Liuguksed, garderoobid, köögid, hinnad soodsad, garantii. Tel 502 9075, liuguksed@kallion.net

• Ohtlike puude aastaring- sed raie-, hooldus- ja saetööd. Katuserennide puhastus. Tel 5551 2104, www.puuhooldaja.ee

• Ohtlike puude langetamine, hekkide ja viljapuude lõikus, kändude juurimine. Tel 521 0334

• Ohtlike puude langetamine. Tel 5663 2968

• OÜ EV Ehitus teostab korterite ja eramute renoveerimist, remondi- ja ehitustöid. Tel 5662 3584, evehitus@gmail.com

• Puhastame kraavid ja kinnistud võsast! Tel 5880 4028

• Teostame ehitus-, viimistlus- ja renoveerimistöid Harjumaal piirkonnas. Tel 5343 1487, Ehitusmehed OÜ, info@ehitusmehed.com

• Vihmaveesüsteemide ja katuseturvatoodete paigaldus. Rennid toodame kohapeal valtsimismasinaga-puuduvad liitekohad! Tel 527 1059, Vihmaveerennid OÜ, info@vihmaveerennid.ee

• Viin ära kasutuna seisma jäänud raamatud. Tel 5395 8295

• Õhksoojuspumba paigaldus ja hooldus, hind 150 €. Sertifikaadiga paigaldaja Kalev Lepistu. Lisainfo tel 5656 2191

• Õmblusmasinate parandus. Parandan kõiki õmblusmasinaid. Tulen Tallinna ja Harjumaal piires kohale. Garantii. Tel 516 8180, Hillar

• Üldehitus, katuse-, fassaadi- ja viimistlustööd. Majade, kõrvalhoonete ehitamine täislahendustega. Tel 5352 9476, www.miltongrupp.ee

TÖÖ

• Pakume tööd juuksuritele ja ripsmetehnikule. Tel +372 5330 4994

REKLAAMIPINNA BRONEERIMINE JA TEADETE EDASTAMINE

MYK@HARJUELU.EE

TEL 646 2214

Harju Elu

1960

- Saue sovhoosi Ääsmäe osakonna põllumehed plaanisid varuda 500 tonni heina. Sellest 2/3 oli juba kokku kogutud.
- Harkujärve sovhoosi keskuse ja Harku osakonna kollektiivid võtsid kohustuse anda juuli lõpuks üle plaani piima. Kontrollarv oli 361 tonni, tegelikult saadi 394 tonni.
- Avaldati lehekülg Keila linna minevikust, olevikust ja tänapäevast. Lõpetada taheti leivatehase ehitus, ees ootas piimakombinaadi ehk meierei uuendamise.

1995

- 29. juulil toimus Paldiskis Muula mägedes linna esimene rockifestival ehk Peetri Pidul. Selle tulu annetati linna EELK Nikolai kiriku remondiks.
- 22. juulil aga avati Raasiku vallas Peningil mälestuskivi kahekordsele vabadusristi kavalerile, kolonelleitnant Jaan Lapale (1895–1941). Vabadussõjas oli ta soomusrongi number 2 juht. Lepp hukati Kirovi vanglas sügisel 1941.
- Rubriigis "Suviseid harjumaa-lasi" käidi külas rallilegendil Uuno Aaval. Mehe suvekodu oli Kuusalu lähedal Andineemel. NSVL-i teeneline meistersportlane sai temast aastal 1969, aasta pärast Sajandi ralli lõpetamist. Ta läbis teekonna Moskvitsil ning sai lõpuks 22. koha.

2010

- 31. juulil plaanis ETV salvestada Juminda küla 720. sünnipäeval saate "Lauluga maale". Solistiks Tanja Mihhailova ning Artur Talvik.
- Maardu linna aukodanik, lauljatar Anne Veski andis lehele pika intervjuu. Muu hulgas ütles ta, et on parandamatu optimist. "Elus tuleb teha õigeid otsuseid," kinnitas Veski.
- Vaieldi Tallinna uue vangla asukoha üle. Justiitsministeerium kinnitas, et see rajatakse kindlasti Maardu linna. Veidi hiljem valiti aga asukohaks Rae vallas Soodevahe külas asuv krunt. Rae vallavolikogu kehtestas sealse detailplaneeringu juunis 2012. Kompleksi projekteeriti aastatel 2013–2015, uus Tallinna vangla sai nurgakivi septembris 2016 ning valmis sügisel 2018. Seni Magasini tänaval asunud kinnipidamisasutuse kohale kerkib uus arendus.

"Apteeker Melchiori" filmivõtted Saha kabelis

SIGNE VALDMANN
Jõelähtme vallalet

Saha kabelis ja selle ümbruses toimusid 20. ja 21. juulil mängufilmi "Apteeker Melchior" võtted.

Kaks päeva väldanud filmivõtte tarvis tehti kabelis ja selle ümbruses mitmeid ajutisi muudatusi. "Kuna tegu on keskaegse filmiga, siis pidi võtetel kõik välja nägema nagu keskajal – kabeli ümbruse muru oli niitmata alates jaanipäevast, ajutiselt vahetati välja ka suur kabeliüks, sest praegune ei andnud keskaja mõõtu välja. Kabelisised raudristid kaeti mulla- ja žididega, et need näeksid välja nagu keskaegsed kiviristid. Kaasaegsemaid hauaplatse varjati kuuskedega," rääkis Saha kalmistuvaht Jaanus Hiis, kes käis võtteid ka kohapeal vaatamas ning pildistamas.

Võttemeeskond koosnes ligi 70 inimesest, kellest umbes kümme olid näitlejad ja taustanäitlejad, ülejäänud moodustasid aga operaatorid, assistendid ning kunsti-, valgus-, ja lokatsioonimeeskonna liikmed. Ümber kabeli võis näha muljetavaldavast kogusest tehnikast, voolu saadi diiseldiisgeneraatorist. Võttemeeskonna laager asus kabelist sada meetrit ida suunas ja sinna viis kummimattidest tee, et näitlejad jalgu märjaks ei teeks.

Võtmetähtsusega võttepaik

Filmiti nii kabelis sees kui ka väljas. Kuna kabel täidab ka filmis palvemaja rolli, siis muudeti selle interjööri erinevate rekvisiitide abil keskaegsemaks. Võtteid tehti nii kabeli fassaadi ääres, ümbritseva kivimüüri läheduses, üles võeti maastikuvaateid. "Keskaja filmi puhul on filmimissuunad üsna piiratud, tuleb kasutada geomaagiat," paljastas veidi filmitrikkide tagamaid Hannes Paldrok lokatsioonimeeskonnast. Ta lisab, et filmis on Saha üles võetud stseenid võtmetähtsusega ja seal toimuvad pöördelised sündmused.

Jaanus Hiisi sõnul hämmastas teda, kui sujuv oli sellise suure meeskonna koostöö võtteplatsil. "Ametid olid hobusemehest kuni lavastajani, igauks teadis täpselt, mida ta tegema peab ja kõik sujus justkui märkamatuks," meenutas kalmistuvaht.

"Apteeker Melchiorit" filmitakse üle Eesti ja üle piiri, näiteks Keila-Joal, Tallinnas, Narvas, Kuressaares, Purtse, Vaos, Vilivallas, Lehmjas ning ka Lätis.

Saha kabel valiti võttepaigaks nii oma ainulaadsuse poolest kui ka seetõttu, et see on väga hästi säilinud ning asub Tallinna lähedal.

Mängufilmide triloogia

Kirjanik Indrek Hargla seitsmest raamatust koosnevas "Apteeker Melchiori" kesk-aegsete krimipõnevusromaanide sarjast toodetakse mängufilmide triloogia.

Juulikuus algasid režissöör Elmo Nüganeni juhtimisel võtete triloogia esimese mängufilmi "Apteeker Melchior" teemiseks. Film põhineb Indrek Hargla romaanil "Apteeker

Melchior ja Oleviste mõistatus" ning Indrek Hargla, Elmo Nüganeni ja Olle Mirme kirjutatud originaalstsenariumil.

Filmis astuvad tuntuks näitlejate kõrval üles mitmed režissöör Elmo Nüganeni õpilased Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstikoolist. Apteeker Melchiori rolli täidab Märten Metsaviir, teised peaosatäitjad on Alo Kõrve ja Maarja Johanna Mägi.

Triloogia jutustab kolm lugu Tallinna apteeker Melchiorist, kelle ülesandeks on paljastada kohutava mõrvalaine taga peituv saladus. Avafilms tuleb apteeker Melchioril lahendada äsja linna saabunud kuulsas ordurüütlis mõrvalugu. Peategelane avastab, et ohver jah-tis saladuslikku Tallinna vangi, kelle jäljed viivad kohalikkude miniiklaste kloostrisse. Kui

HARJUMAAL FILMITAKSE VEEL MITMES KOHAS

Võttepaikade koordinaator Hannes Paldrok

"Apteeker Melchiori" võtted algasid 13. juulil. Saha kabelis filmisime 20. ja 21. juulil. Peale Saha kabeli toimuvad Harjumaal võtted veel Lehmja tammikus (Rae vald), Muuksi linnamäel ja selle ümber (Kuusalu vald) ja Keila-Joal (Lääne-Harju vald). Põhilisteks võttekohtadeks on Tallinna vanalinn, Kuressaare ja Narva, aga ka Läti.

Praeguseks on võtted kolm nädalat toimunud. Kuigi võttegraafik sai koostatud tihe, on seni kulgenud kõik plaanipäraselt, halbu üllatusi pole olnud. Kui vahepeal elu jälle seisma ei jää, siis valmib film õige ajaks ehk järgmise aasta sügisel.

seejärel mõrvatakse kolm kloostriga seotud inimest, hakkab hargnema vapustav müsteerium.

Triloogia teise filmi "Apteeker Melchior. Viirastus" stsenariumi kirjutamisel on aluseks võetud romaan "Apteeker Melchior ja Rataskaevu viirastus". Kolmanda filmi "Apteeker

Melchior. Timuka tütar" stsenarium sai ainek Hargla romaanist "Apteeker Melchior ja timuka tütar".

"Apteeker Melchior" jõuab kinodesse järgmise aasta sügisel. Filmi tootjad on Taska Film ja Nafta Films. Triloogia tootmiseelarve on 6 miljonit eruroot.

Filmis tuleb kõik ajastule sobivaks kohandada, seetõttu käis kabeli ümber tihe sevimine ja iga vaba nurk oli hõivatud tehnika või inimestega, kes selle eest hoolt kandsid.

Jaanus Hiis

Keskaegsema ilme saavutamiseks kaeti kabeliaias asuvad raudristid massiivsete kiviristide mulla- ja žididega.

Iga nädala reedel jõuab Harju Elu 221 722 lugejani nii Tallinnas kui ka Harjumaal

Harju Elu lehes saate avaldada kuulutusi ja reklaame

Oma soovist andke teada myyk@harjuelu.ee, telefon 646 2214, www.harjuelu.ee

ISSN 1736-6739